

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)
на тему:

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО
СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ**

Виконала: студентка 6 курсу 635МЗ групи
галузі знань:
28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Буліч Уляна Богданівна

Керівник: доктор наук з державного
управління, професор
Андріяш Вікторія Іванівна

Рецензент: кандидат політичних наук,
доцент
Бондар Ганна Леонідівна

Миколаїв – 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАВЧИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ.....	8
1.1. Поняття та сутність аліментних зобов'язань.....	8
1.2. Основи законодавства, що регулює відкриття та завершення державними виконавцями виконавчих проваджень про стягнення аліментів.....	18
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ВИКОНАВЧИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ.....	32
2.1. Зміни в правовому регулюванні прав та обов'язків державних виконавців при виконанні рішень судів про стягнення аліментів.....	32
2.2. Аналіз змін нормативно-правових норм, які регулюють порядок примусового стягнення аліментів.....	41
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ.....	56
3.1. Зміни законодавчих норм, які заплановані законодавцем для вдосконалення механізму примусового стягнення аліментних платежів.....	56
3.2. Шляхи вдосконалення законодавчих норм, що регулюють порядок примусового стягнення аліментів.....	65
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	86

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АСВП – Автоматизована система виконавчого провадження

ЄРБ – Єдиний реєстр боржників

ЗУ – Закон України

ККУ – Кримінальний кодекс України

КМУ – Кабінет Міністрів України

СКУ – Сімейний кодекс України

ЦКУ – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Аліментні зобов'язання батьків завжди були та до цього часу залишаються основним та найпоширенішим способом забезпечення майнових інтересів неповнолітньої чи малолітньої дитини. Дані зобов'язання найчастіше виникають внаслідок розірвання шлюбу батьками дитини, у разі проживання одного з батьків окремо від дитини. Рідше на практиці зустрічаються випадки присудження судами України аліментних зобов'язань батькам, які не розірвали шлюб та обоє проживають разом з дитиною.

Сплата аліментів батьками не завжди виконується в добровільному порядку. Тому примусове виконання рішень судів про стягнення аліментів покликане забезпечити право дитини на утримання, передбачене законодавством України. Саме органи державної виконавчої служби здійснюють примусове виконання виконавчих документів про стягнення аліментів з одного з батьків на користь дитини. Реформування та вдосконалення нормативно-правових норм, які регулюють порядок примусового виконання аліментів, забезпечить підвищення ефективності дій державних виконавців, направлених на стягнення аліментних зобов'язань.

Можна констатувати, що законодавство України, яке регулює примусове виконання рішень про стягнення аліментів зазнало значних змін. Наслідком таких законодавчих реформ стало збільшення виконавчих проваджень, у яких відсутня заборгованість зі сплати аліментів. Але законодавство, що регулює примусове виконання рішень судів про стягнення аліментних платежів, потребує подальшого вдосконалення. Неврегульованість деяких аспектів примусового виконання аліментів, наявність колізійних норм призводить до виникнення суперечливих ситуацій при примусовому виконанні даних рішень судів.

Викладене свідчить про практичну актуальність теми дослідження та встановлює цільову спрямованість.

Теоретично-правові основи виконавчих проваджень про стягнення аліментів досліджували О. Заставна, Ю. Коломієць, О. Алексєєва, С. Сулейманова, Ю. Городецька, О. Адамова, Н. Береза та інші. Дослідженню окремих аспектів примусового виконання рішень судів про стягнення аліментних платежів присвятили свої праці такі науковці як: О. Бадалова, Б. Деревянко, М. Вербіцька, В. Балик, О. Калітенко та ін. Однак, незважаючи на наявні напрацювання дослідників, питання примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів державними виконавцями потребує більш широкого та глибокого дослідження.

Нормативна база дослідження представлена нормами Конституції й законів України, міжнародно-правовими нормативно-правовими актами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та відомчими нормативними актами, що регламентують питання аліментів в Україні.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали регламентації процесів стягнення аліментів.

Об'єктом роботи – є державна політика України у сфері примусового виконання.

Предметом роботи – є правове регулювання примусового виконання виконавцями органів державної виконавчої служби рішень судів про стягнення аліментних платежів.

Метою дослідження – є порівняння законодавства України, яке визначає порядок виконання виконавчих проваджень про стягнення аліментів, а також знаходження шляхів удосконалення нормативно-правових норм, які регулюють порядок примусового стягнення аліментних платежів.

Зазначена вище мета досягається постановкою таких *завдань*:

– розглянути теоретичні засади виконавчих проваджень про стягнення аліментів;

- охарактеризувати поняття та сутність аліментних зобов'язань;
- окреслити правове регулювання відкриття та завершення державними виконавцями виконавчих проваджень про стягнення аліментів;
- проаналізувати зміни правових норм, які регулюють порядок примусового стягнення аліментів та можливості впровадження в законодавство правових норм для удосконалення порядку примусового стягнення аліментів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в курсовій роботі було використано комплекс методів наукового дослідження. При визначенні основних понять дослідження використовувався формально-логічний метод. На основі порівняльно-правового методу розглянуто правове регулювання примусового виконання державними виконавцями рішень судів про стягнення аліментів. Системно-аналітичний метод застосовувався при характеристиці відкриття та завершення державними виконавцями виконавчих проваджень про стягнення аліментів. За допомогою структурно-функціонального методу досліджено зміни в правовому регулюванні прав та обов'язків державних виконавців при виконанні рішень судів про стягнення аліментів. На основі логічного та діалектичного методів було зроблено висновки проведеного дослідження. Застосування формально-логічного та формально-юридичного методів дало змогу провести логічний і мовний аналіз чинних правових норм, зокрема, процесуальних кодексів України, стосовно розгляду справ про стягнення аліментів та виявити суперечності чинного законодавства у досліджуваній сфері, а також обґрунтувати висновки та пропозиції щодо його вдосконалення.

Новизна роботи та можливість практичного застосування її результатів. В магістерській роботі досліджено нормативно-правове врегулювання аліментних зобов'язань на утримання неповнолітніх дітей, а також повнолітніх осіб, які продовжують навчання та у зв'язку з цим потребують матеріальної підтримки з боку батьків. Також наведено пропозиції щодо вирішення практичних проблем, що виникають у процесі

примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів. Визначено рекомендації щодо вдосконалення законодавства у сфері примусового стягнення аліментів.

Практичне значення отриманих результатів полягає у:

– науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних та практичних питань щодо процесуального порядку розгляду справ про стягнення аліментів у цивільному судочинстві;

– правотворчій діяльності – для підготовки проектів законів про внесення змін до чинного цивільного процесуального законодавства України з метою удосконалення процесуального порядку розгляду справ про стягнення

– аліментів;

– правозастосовній діяльності – при розгляді судами цивільних справ щодо про стягнення аліментів;

– навчальному процесі – при викладенні курсів «Цивільний процес», «Новітня доктрина цивільного процесуального права», підготовці підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, практикумів із зазначених дисциплін.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 90 сторінок, основного тексту 77 сторінок. Список використаних джерел налічує 74 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАВЧИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

1.1. Поняття та сутність аліментних зобов'язань

Необхідність утримання окремих осіб об'єктивна за своєю суттю та виникає в силу різноманітних причин. У будь-якому суспільстві і державі існують громадяни, які не здатні самотійно забезпечувати свої потреби в силу віку, стану свого здоров'я тощо. Створення таких умов, які забезпечували б гідне життя та вільний розвиток людини, є однією з основ державної політики країни. Держава реалізує через соціальну політику завдання підтримувати громадян, які потребують захисту, за допомогою системи соціального забезпечення. Проте проблеми захисту окремих категорій громадян повинна вирішуватися не лише за рахунок суспільства в цілому, але й за рахунок його окремих членів. При цьому найбільш доцільним, етично й економічно виправданим є покладення обов'язків з утримання на осіб, які пов'язані з нужденним близькими сімейними відносинами.

Беручи свій початок у моральних, матеріальних обов'язках членів сім'ї зі взаємної підтримки та взаємодопомоги, відносини з утримання поступово поєдналися з державним примусом і отримали нормативне закріплення в інституті «аліменти» – «*alimentum*», що з латині перекладається як «харчі», «продовольство», «годування», «утримання» [21]. У науковій літературі є немало варіантів трактувань даного терміну.

Так, Н. Єршова визначала аліменти як «засоби на утримання, які одна особа зобов'язана надати іншій особі у відповідності з нормами законодавства про шлюб та сім'ю» [19, с. 90]. Таке трактування замість

конкретного визначення відсилає нас до законодавства, воно є більш широким та не визначає, наприклад, суб'єктного складу таких відносин.

Дослідник М. Масевич, аліментами вважає «відповідні грошові суми, виплачені за рішенням суду». Добровільне ж утримання вона не вважає аліментами. На її думку, аліменти як такі, виплачуються виключно за рішенням суду і є наслідком порушення природних сімейних зв'язків [31, с. 88].

Дослідниця З. Ромовська, наприклад, наполягає, що аліменти, з одного боку, являють собою утримання, яке надається добровільно одним членом сім'ї іншому і яке може здійснюватися як шляхом постачання їжі, забезпечення одягом, доглядом та іншим чином в натурі, так і у грошах, а з іншого боку, аліменти являють собою виключно кошти на утримання, які надаються аліментнозобов'язаною особою примусово [57, с.7].

Крім того, С. Фурса зазначає, що аліменти – це певна сума, яку має виплачувати той з батьків, який проживає окремо від дитини, а саме поняття аліменти пов'язує з рішенням суду [60, с. 560].

В юридичній літературі навіть можна також зустріти слово «аліментування», що вживається у тому самому значенні, що і «утримання». Та не всі автори погоджуються з даною точкою зору [1, с. 118]. Погляди на природу та суть поняття «аліменти» неодноразово змінювались.

У 20-ті роки існувала така точка зору, відповідно до якої аліменти розглядалися «сурогатом соціального забезпечення». Вважалося, що розвиток системи соціального забезпечення призведе до відмирання аліментних зобов'язань як таких. У подальшому дана теорія була спростована [7, с. 20-22]. Хибність цієї теорії О. Адамова вважає очевидною, адже, «не дивлячись на те, що і система соціального забезпечення, і аліментні зобов'язання спрямовані на надання матеріальної допомоги тим, хто її потребує (недієздатним, малозабезпеченим і так далі), у цих відносин абсолютно різні як підстави виникнення, так і мета, на яку вони спрямовані» [1, с. 119].

Позиція законодавця щодо тотожності чи синонімічності понять «утримання» та «аліменти» однозначна. Дані поняття відповідно до сімейного законодавства України не є тотожними, вони являються синонімами. Так, ч. 1 ст. 77 Сімейного кодексу України передбачає наступне: «Утримання одному з подружжя надається другим із подружжя у натуральній або грошовій формі за їхньою згодою» [62]. А ч. 2 тієї ж статті визначає, що «за рішенням суду аліменти присуджуються одному з подружжя, як правило, у грошовій формі» [62].

Слід наголосити на той факт, що СКУ не виключає надання аліментів у натуральній формі. І конкретна натуральна форма може бути передбачена у рішенні суду. Тоді в даному окремому випадку поняття «аліменти» буде тотожним поняттю «утримання». Однак, на практиці автору такі рішення суду про стягнення аліментів в формі, відмінній від грошової, протягом всієї роботи в органах державної виконавчої служби не зустрічалися. Це пояснюється тим, що зобов'язаній стороні легше виплатити аліменти та пред'явити докази (квитанції, розписки) державному виконавцю саме в грошовій формі. З іншого боку, стороні, яка отримує аліменти, практичніше одержувати їх у грошовій формі та утримувати себе самостійно на свій розсуд. До того ж, потреби особи постійно змінюються. З цього випливає той факт, що рішення суду, яким присуджено аліменти у натуральній формі, довелося б постійно змінювати, чи виносити нові рішення. Це призвело б до перенавантаження судової системи.

Таким чином, законодавство України хоч і в деякій мірі прирівнює поняття «аліменти» та «утримання», але загалом поняття «утримання» ширше за поняття «аліменти».

Однак серед науковців існують суперечності у визначенні співвідношення між поняттями «аліментні зобов'язання» та «утримання».

Наприклад, на думку В. Труби «аліментні зобов'язання» співвідносяться з поняттям «утримання» як частина з цілим, оскільки відображають саме не добровільне, а примусове виконання обов'язку з

утримання члена сім'ї. Вчений вважає, що «утримання» є «поняттям ширшим, так як включає взаємний обов'язок доглядати за членами сім'ї та забезпечувати їх засобами до існування, який може виконуватись як добровільно, так і примусово» [64, с. 45].

Дослідники Л. Сапейко та В. Кройтор не розмежовують поняття «утримання» та «аліменти», і однаково визначають дане поняття як «кошти на утримання певного члена сім'ї, незалежно від того, добровільне це утримання чи на підставі рішення суду» [59, с. 10].

При дослідженні суті аліментів більшість науковців використовують поняття «аліментні правовідносини» та «аліментні зобов'язання».

Так, О. Адамова вважає, що аліментні правовідносини – це «сімейні матеріальні відносини, в яких одна сторона зобов'язана в силу вказівки на те закону за наявності відповідних умов утримувати іншу сторону, а остання має право вимагати виконання цього обов'язку» [1, с. 120].

Однак, у працях багатьох науковців взагалі не фігурує поняття аліментних правовідносин. Вони заміняють його поняттям аліментного зобов'язання [68, с. 216].

Так, В. Мироненко вважає за потрібне використовувати термін «аліментні зобов'язання». Змістом таких зобов'язань є «обов'язок осіб, які пов'язані сімейно-правовими відносинами, забезпечувати матеріальне утримання один одному, іншим членам сім'ї або родичам» [32, с. 305].

Аліментні зобов'язання, які з'явилися ще в римському праві, виявилися досить вдалим важелем регулювання відносин з утримання членів сім'ї, які не здатні до самоутримання, самозабезпечення. Взаємодопомога рідних та близьких полегшує завдання держави та суспільства, і якщо не в повній, то в значній мірі, знімає з держави та суспільства обов'язок турботи про матеріальне забезпечення таких осіб. На той час під аліментами розумілися такі зобов'язання, при яких одна особа повинна надати іншій майнове забезпечення у випадках та на підставі умов, що встановлені діючим законом.

Як влучно підкреслює З. Ромовська, аліментне зобов'язання – це «не тільки обов'язок однієї сторони, це, насамперед, правовідношення, в якому обов'язку однієї сторони кореспондує відповідне право іншої» [58, с. 121-122]. Дослідниця Л. Афанасьєва [6, с. 40] також погоджується з наведеною точкою зору. Натомість інші науковці розуміють аліментне зобов'язання вужче, а саме, що аліментне зобов'язання – це «встановлений законом обов'язок певних членів сім'ї утримувати інших, що мають у цьому потребу, членів сім'ї» [26, с. 83].

Варто вказати, що М. Антокольська визначає, що аліментне зобов'язання – це «правовідносини, які виникають на підставі передбачених законом юридичних фактів (судових рішень, судового наказу або угоди сторін), в наслідок яких одні члени сім'ї зобов'язані надавати утримання іншим її членам, а останні мають право її вимагати» [5, с. 202].

На основі досліджених визначень Т. Атаманчук робить висновок, що аліментне зобов'язання – це «правовідносини, в яких в яких одна сторона на підставі передбачених законодавством умов, зобов'язана утримувати іншу сторону (члена сім'ї або родича), а остання має право вимагати виконання такого обов'язку» [2, с. 12].

Для розуміння суті поняття «аліментні зобов'язання» слід дослідити характерні ознаки, що відрізняють їх від інших схожих видів зобов'язань. Аліментні зобов'язання з самого початку їх існування і до тепер носять суто майновий, вартісний характер, суть якого зводиться до переміщення матеріальних благ від зобов'язаної сторони до одержувача аліментів. При чому такі взаємовідносини зобов'язального характеру виникають між самотійними, рівними та незалежними один від одного суб'єктами.

По-друге, зобов'язання з виплати аліментів мають тривалий, а іноді навіть безстроковий характер. Завдяки такій ознаці аліментні зобов'язання чимось схожі з такими цивільно-правовими зобов'язаннями, як, наприклад, зобов'язання платника за договором довічної ренти або довічного утриманням. Однак відмінність сплати аліментів від подібних зобов'язань

полягає в особливому суб'єктному складі даних правовідносин [1, с. 117]. Так, аліментні зобов'язання ґрунтуються виключно на сімейних зв'язках, на допомозі саме членам сім'ї, які самостійно не можуть забезпечувати необхідні умови існування для себе.

По-третє, підставою для виникнення аліментних зобов'язань є не договір, правопорушення (делікт) або майнове розпорядження третьої особи. Вони виникають «в силу закону», тобто за наявності обставин, встановлених законодавством (наприклад, не проживання одного з батьків з неповнолітньою дитиною). При цьому право на отримання аліментів виникає незалежно від вини зобов'язаної сторони.

Також, на відміну від більшості подібних за своїм змістом зобов'язань, розмір аліментного зобов'язання встановлюється не довільно на підставі договору сторін. Він визначається рішенням суду виключно в межах, передбачених діючим законодавством, виходячи із доходу зобов'язаної сторони та потреб одержувача аліментів. Термін та зміст аліментного зобов'язання також встановлюються судом виключно у визначених законодавством рамках.

Суттєвою ознакою аліментних зобов'язань є притаманний їм суворо особистий характер. Обов'язок сплачувати аліменти, так само як і право особи отримувати аліменти, нерозривно пов'язані з особою. А тому аліментні зобов'язання не переходять у спадщину до спадкоємців померлого, а припиняються зі смертю одного з суб'єктів аліментних правовідносин.

Сплата аліментів має також особливу цільову спрямованість. Вона полягає не у матеріальному збагаченні одержувача аліментів, а в забезпеченні необхідних умов для його існування [23, с. 46]. Так, відповідно до сімейного законодавства України аліменти сплачуються щомісячно. Виняткова цільова спрямованість аліментних зобов'язань зумовлює і право суду зменшити розмір аліментів, якщо суми, що виплачуються, перевищують розумні потреби особи, що отримує кошти. Більше того, саме через особливу цільову спрямованість законодавство України містить норма про

мінімальний та максимальний розмір аліментів. Так, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 182 СКУ мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж 50 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Ч. 5 ст. 183 СКУ встановила максимальний розмір аліментів – «не більше десяти прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку на кожну дитину щомісячно» [62].

Саме завдяки особливій цільовій спрямованості не допускається капіталізація аліментів, тобто одноразова сплата визначеної грошової суми, що тягне за собою припинення аліментного зобов'язання. Однак, відповідно до ч. 3 ст. 77 СКУ, за взаємною згодою аліменти можуть бути сплачені наперед. Тобто в окремих випадках допускається одноразова сплата визначеної суми коштів для припинення аліментного зобов'язання [20, с. 169]. Згідно з ч. 4 тієї ж статті СКУ, якщо платник аліментів виїжджає на постійне місце проживання у державу, з якою Україна не має договору щодо надання правової допомоги, аліменти можуть бути сплаченими наперед за час, визначений домовленістю подружжя, а у разі спору – за рішенням суду.

Суттєвою ознакою аліментних зобов'язань є й те, що вони регулюються як за допомогою диспозитивного методу, так й імперативного. В одних випадках сторони можуть договором між собою домовитися щодо врегулювання прав та обов'язків. У той же час рішення суду, на підставі якого присуджуються аліменти, є обов'язковим для виконання сторонам, у чому проявляється імперативність аліментних зобов'язань.

До ознак аліментних правовідносин Т. Атаманчук відносить і безоплатність, адже «суми грошових коштів на стягнених утримання не можуть бути витребувані назад, навіть у випадку якщо вони були виплачені без достатніх правових підстав, лише якщо їх виплата не ґрунтувалася на неправдивих відомостях або зайві кошти були виплачені внаслідок рахункової помилки» [2, с. 16].

Для розуміння сутності аліментних зобов'язань потрібно також дослідити їх структурні елементи. Даний вид зобов'язань складається з трьох

елементів: суб'єкт аліментних зобов'язань, об'єкт аліментних зобов'язань та зміст, що в свою чергу поділений на суб'єктивне право та суб'єктивний обов'язок.

Суб'єкти аліментних зобов'язань – це особи, які повинні сплачувати аліменти, з однієї сторони та особи, які мають право одержувати аліменти – з іншої. Оскільки аліментні зобов'язання можуть виникати лише у випадках, передбачених законодавством, його суб'єктний склад визначається також нормативно.

Так, платником аліментів може виступати лише фізична особа, яка перебуває або ж перебувала у сімейно-правових зв'язках з одержувачем аліментів. У більшості випадків платниками є дієздатні особи. Але і з цього правила є винятки. Так, визнання громадянина недієздатним або обмеження його в дієздатності з позицій чинного законодавства ніяк не впливає на його обов'язок утримувати визначених законом або договором осіб [62].

Одержувачем аліментів є фізична особа, які перебувала або й надалі перебуває у сімейній відносинах з платником. Така особа у більшості випадків є частково або неповністю дієздатною. Однак, необхідно відрізнити одержувача аліментів та його законного представника, який повинен бути повністю дієздатним. Останній стороною аліментного зобов'язання не є.

Однак Т. Атаманчук вважає, що «аналізуючи українське сімейне законодавство, можна стверджувати, що аліментні зобов'язання характеризуються наявністю не двох, а трьох суб'єктів – платника аліментів, їх одержувача та дитини (або в передбачених випадках повнолітньої дочки або сина). Особливістю суб'єктного складу аліментних зобов'язань на утримання дитини є те, що коло суб'єктів обмежується кровною спорідненістю і сімейними зв'язками» [2, с. 20].

Щодо цього З. Ромовська визначає, що «учасниками аліментних правовідносин є лише громадяни які за загальним правилом є в близькому кровному спорідненні між собою, у відносинах усиновлення, перебувають або перебували у шлюбі, і тільки в окремих випадках аліментний обов'язок

щодо неповнолітніх та непрацездатних членів сім'ї може бути покладено на вітчима, мачуху, пасинків, падчерок та інших осіб» [58, с. 214].

Об'єктом аліментних зобов'язань є саме майнове благо (рис. 1.1). СКУ виділяє дві форми утримання: грошова та натуральна. Грошова форма аліментів може бути визначена як частка від заробітку (доходу) суб'єкту або у твердій грошовій сумі. Щодо натуральної форми утримання, до неї відносяться всі речі. За загальним правилом, такими речами є продукти харчування, одяг, побутові речі тощо.

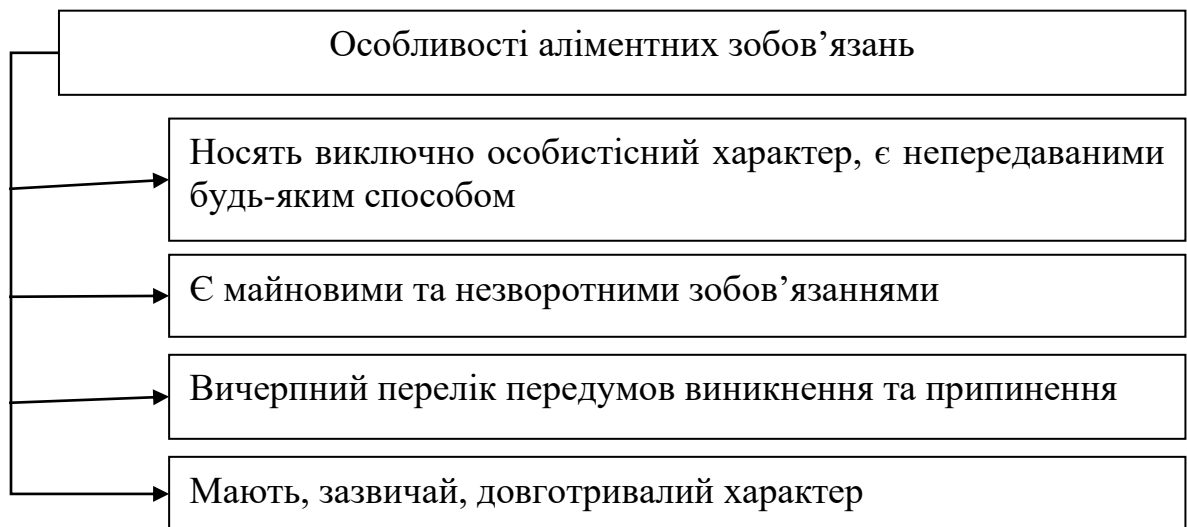

Рис. 1.1. Особливості аліментних зобов'язань

Як було встановлено вище, змістом аліментних зобов'язань є суб'єктивні права та суб'єктивні обов'язки. Суб'єктне аліментне право полягає у праві одержувача вимагати сплати аліментів, а суб'єктний обов'язок – у обов'язку платника аліментів сплачувати їх.

Суб'єктивне аліментне право являє собою міру можливої поведінки суб'єкта, що «забезпечується юридичними обов'язками інших учасників аліментних правовідносин і служить для задоволення його інтересів (за наявності умов, передбачених законом)» [1, с. 120].

Таким чином, праву на отримання аліментів однієї сторони відносин відповідає обов'язок другої сторони виплачувати ці аліменти. Суб'єкт має право вимагати виконання встановленого обов'язку, а також право

звертатись до державних органів за захистом чи примусовим виконанням обов'язку сплачувати аліменти.

З іншого боку, аліментний обов'язок суб'єкта таких зобов'язань являє собою міру належної поведінки аліментнозобов'язаної особи. Він включає в себе активний обов'язок, що полягає у необхідності вчинити певні дії, а саме – утримувати іншу особу, тобто реагувати на законні вимоги, які були звернені до нього щодо сплати аліментів, а також необхідність нести негативні наслідки внаслідок невиконання свого обов'язку.

Право одержувача аліментів вимагати сплати аліментних платежів має чітко визначений обсяг, який відповідає рішенням суду або ж укладеній угоді про сплату аліментів. Розмір аліментів, що був встановлений між сторонами (батьками, опікунами) за домовленістю або за рішенням судових органів є обов'язковим для платника аліментів та не може бути меншим за мінімально гарантований розмір аліментів на одну дитину. Необхідно зауважити, що відповідно до статті 179 СКУ аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини. Неповнолітня дитина має право брати участь у розпорядженні аліментами, отриманими на її утримання та на самостійне отримання аліментів і розпорядження ними відповідно до ЦКУ [62].

Таким чином, аліментні зобов'язання – це встановлене законодавством зобов'язання, що виникають на підставі передбачених законодавством умовах, іншу сторону (що є членом її сім'ї або родичем) в грошовій формі або натуральній, а остання має право вимагати виконання такого обов'язку. Це правовідносини, ознаками таких зобов'язань є те, що вони носять суто майновий, триваючий та особистісний характер, вони виникають «в силу закону» та мають цільову спрямованість. Крім того основних ознак аліментних зобов'язань можемо також віднести наявність: спорідненості або інших сімейних взаємозв'язків суб'єктів; безоплатності; цільового призначення аліментів; триваючого характеру; особистого характеру; неможливості зворотного стягнення; особливих підстав виникнення, визначені законом.

1.2. Основи законодавства, що регулює відкриття та завершення державними виконавцями виконавчих проваджень про стягнення аліментів

Аліментні зобов'язання у більшості випадків сторони виконують добровільно. Однак, непоодинокі випадки, коли зобов'язана сторона відмовляється від добровільного утримання іншої сторони. Тоді особа, або її законний представник має право звернутися до суду для захисту законного права на утримання. Відповідно до чинних положень законодавства України, до осіб, які мають право звернутися до суду, крім батьків дитини, відносяться також опікуни або піклувальники, органи опіки та піклування, прокурор, адміністрація закладу охорони здоров'я, навчального або іншого закладу, в якому перебуває дитина. Особа, з якою проживає дитина, також може звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів. Зокрема, це право, відповідно до сімейного законодавства, надано діду, бабі, сестрі, брату, мачусі, вітчиму. Такі особи можуть представляти інтереси дитини в суді як законні представники [62].

Право на звернення до суду для винесення рішення щодо стягнення аліментів у судовому порядку зберігається протягом усього часу, поки існує це право (тобто, право на аліменти неповнолітньої особи існує до досягнення дитиною повноліття). Водночас аліменти присуджуються лише з моменту звернення до суду і хоч вони можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більше ніж за три роки, до пред'явлення виконавчого листа до виконання.

Крім того, важливою є норма, відповідно до якої, позбавлення батьківських прав не припиняє обов'язку утримувати дітей, і при задоволенні позову щодо позбавлення батьківських прав суд приймає рішення про стягнення аліментів на дитину. У випадку якщо мати, батько або інші законні представники дитини відмовляються отримувати аліменти від особи, яка

позбавлена батьківських прав, то суд має прийняти рішення про перерахування аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України та зобов'язує законних представників дитини відкрити такий особистий рахунок протягом місяця з дня набрання законної сили судовим рішенням [62]. Таким чином, при зверненні до судових органів відповідної особи, суд приймає рішення про примусове стягнення аліментів у встановленому розмірі.

Під час визначення розміру аліментів суд враховує: «стан здоров'я дитини та її матеріальне становище; особливості стану здоров'я платника аліментів та його матеріального становища; наявність або відсутність у платника аліментів інших дітей, непрацездатного чоловіка, дружини, батьків, дочки, сина; наявності на праві власності, володіння та/або користування у платника аліментів майна та майнових прав, у тому числі рухомого та нерухомого майна, грошових коштів, виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, корпоративних прав; доведення стягувачем витрати платника аліментів, в тому числі на придбання нерухомого або рухомого майна, сума яких перевищує десятикратний розмір прожиткового мінімуму для працездатної особи, якщо платником аліментів не доведено джерело походження коштів а також інші обставини що мають істотне значення» [62].

При встановленні розміру аліментів суд може брати до уваги можливості другого з батьків щодо утримання дитини. Види доходів, які враховуються під час визначення розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затверджений Постановою КМУ від 26 лютого 1993 року № 146 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» [51]. Даний перелік встановлює лише основні види доходів громадян, які враховуються під час визначення розміру аліментів на дітей та не містить усіх видів доходів. Дослідник Р. Атаманчук справедливо зауважує, що у переліку не визначені такі види доходів, як дивіденди, роялті, проценти, хоч

перелік не є вичерпним, а отже, аліментні зобов'язання можуть застосовуватись і щодо інших видів доходів [2, с. 24].

У даному Переліку також визначені види доходів, з яких утримання аліментів не провадиться. До таких доходів відносяться, зокрема, вихідна допомога при звільненні, суми не оподаткованого податком розміру матеріальної допомоги, компенсації працівнику за невикористану відпустку, крім випадків, коли особа при звільненні отримує компенсацію за відпустку, не використану протягом декількох років, допомога на лікування, допомога у зв'язку з вагітністю і пологами, компенсаційні виплати при відрядження і переведенні на роботу в іншу місцевість, дотації на обіди, вартості путівок в санаторії і дома відпочинку, що надаються за рахунок коштів підприємства, компенсаційні суми, які виплачуються за амортизацію інструментів і зношеність одягу [51].

У лютому 2022 року до даної Постанови були внесені зміни, що визначали доходи платника, з яких повинні стягуватися аліменти, якщо він виїжджає за кордон. Так, встановлено, що з «платника аліментів, який виїжджає за кордон для постійного проживання в державі, з якими Україна не уклала договорів про надання правової допомоги, стягнення аліментів провадиться до виїзду за весь період до досягнення дитиною повноліття виходячи із розміру його заробітку (доходу) за останній місяць роботи на момент від'їзду, а в разі, коли платник аліментів не працює або є фізичною особою-підприємцем і перебуває на спрощеній системі оподаткування, – виходячи із розміру середньої заробітної плати працівника для місцевості, де мешкає платник аліментів до від'їзду за кордон» [44].

Щодо визначення судом способу стягнення аліментів, – у певній частці від доходу або ж у твердій грошовій сумі – він визначається за вибором заявника. Однак, на практиці спостерігаються непоодинокі випадки, коли суд сам вирішує спосіб стягнення аліментів незалежно від думки особи, яка звернулася до суду з відповідною заявою. Якщо ж мова йде про стягнення аліментів на дитину з іноземного громадянина, то розмір аліментів

вказується виключно в твердій грошовій сумі відповідно до Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інші види сімейного утримання 2007 року [27].

Вартує уваги і той факт, що аліменти можуть присуджуватися судом не лише на неповнолітніх або ж непрацевдатних повнолітніх дітей. Суд присуджує аліменти на повнолітніх працевдатних дітей, що продовжують навчання. Однак, на думку Р. Атаманчук, «обов'язковою умовою матеріальної допомоги батьків щодо повнолітніх сина, дочки, які продовжують навчання, є наявність потреби в такій матеріальній допомозі» [2, с. 31]. Варто також погодитись і з думкою Г. Ахмач, яка вважає що «суду необхідно враховувати при врегулюванні цієї сфери відносин наступні факти: факт наявності або відсутності заробітку у студентів, вартість навчання, наявність особистих грошових заощаджень. Крім того, якщо син або дочка навчаються заочно і при цьому ніде не працюють, маючи реальну можливість працевлаштуватись, то така обставина також має враховуватися судом не лише при визначенні розміру аліментів, але і при рішенні питання про доцільність і законність виникнення аліментних зобов'язань між батьками і повнолітніми сином чи дочкою. Також, на думку вченої, при визначенні розміру аліментів потрібно враховувати місце мешкання студентів, вартість проїзду до місця навчання» [8, с. 13]. Втілення даної позиції та застосування описаних критеріїв для встановлення аліментів особам, що навчаються, у вітчизняній судовій практиці відповідало б такій підставі виникнення аліментів, як потреба матеріальної допомоги у зв'язку з навчанням (продовженням навчання). Це було б логічним, так як суд повинен враховувати всі обставини, в тому числі наявність або відсутність заробітку повнолітніх сина або дочки.

Зобов'язана сторона навіть після винесення судом такого рішення має право домовитися зі стороною, якій присуджені аліментні платежі, про добровільне виконання такого рішення. Однак, у випадках, коли таке добровільне виконання відсутнє, сторона, якій присуджено аліменти

(стягувач), має право звернутися до органів державної виконавчої служби або ж до приватного виконавця для примусового виконання рішення суду про стягнення аліментних платежів.

Слід сказати, що до 2016 року рішення судів про стягнення аліментів виконували виключно органи державної виконавчої служби. Однак ЗУ «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 року був введений інститут приватного виконавця [49]. З набранням чинності через 3 місяці, а саме 02.09.2016 року, відкривати виконавчі провадження зі стягнення аліментів вже мають право не лише державні виконавці. Так, відповідно до статті 5 ЗУ «Про виконавче провадження» приватні виконавці здійснюють примусове виконання рішень всіх рішень, крім рішень визначеної категорії, які встановлені законодавством України [38]. Відтак, рішення про стягнення аліментів входять в перелік можливих для виконання приватними виконавцями.

Однак, стягнення аліментних платежів для приватних виконавців є не дуже «популярною» категорією справ. Так, станом на жовтень 2023 року відповідно до пошуку у Автоматизованій системі виконавчого провадження, яка діє відповідно до Положення про Автоматизовану систему виконавчого провадження, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 05.08.2016 року №2432/5, та виключно у якій, відповідно до статті 8 ЗУ «Про виконавче провадження», відбувається реєстрація виконавчих документів, документів виконавчого провадження, фіксування виконавчих дій, на виконанні всіх приватних виконавців Миколаївської області перебуває лише одне виконавче провадження зі стягнення аліментних платежів. В той же час на виконанні у державних виконавців Миколаївської області перебуває більше 16 тисяч виконавчих проваджень зі стягнення аліментів.

Небажання приватних виконавців приймати на виконання та відкривати виконавчі провадження зі стягнення аліментів пояснюється особливою процедурою виконання такої категорії справ, довготривалістю та трудомісткістю самого виконання. Таким чином, примусове виконання

рішень судів виконується в більшості випадків органами державної виконавчої служби України.

Які документи потрібно мати в наявності для того, щоб звернутися до органів виконавчої служби і розпочати примусове стягнення аліментів? Для цього, насамперед, потрібен виконавчий документ, що набрав законної сили. Це може бути як судовий наказ, так і виконавчий лист, виданий судом. Однак, Т. Атаманчук вважає, що, якщо один з батьків уникає виконання свого обов'язку щодо сплати аліментів, передбаченого договором, такий договір з виконавчим написом може бути переданий до державної виконавчої служби або приватного виконавця. Таким чином аліменти можуть стягуватися з платника примусово у розмірі, передбаченому договором, без додаткового звернення до суду [2, с. 37]. А стягнення аліментів за договором відбувається в такому ж порядку, в якому примусово стягуються аліменти за виконавчим листом, що видається на підставі судового рішення. Однак дана думка є хибно, тому що законодавством чітко визначено перелік виконавчих документів, на підставі яких виконавець може відкрити виконавче провадження зі стягнення аліментних платежів.

Так, відповідно до чинного законодавства державний виконавець відкриває виконавче провадження на підставі письмової заяви стягувача, яка подається разом з виконавчим документом, копіями документів, що посвідчують особу, та банківськими реквізитами для перерахування коштів в якості аліментів стягувачу. Однак, до 2016 року виконавчі провадження про стягнення аліментів виконавці відкривали не лише на підставі заяв стягувачів. Так, відповідно до ст. 19 ЗУ «Про виконавче провадження» від 21.04.1999 року, який втратив чинність 02.06.2016 року, виконавчі документи про стягнення аліментних платежів могли надсилатися до відділів державної виконавчої служби безпосередньо судами [39].

Державний виконавець приймає на виконання виконавчі документи про стягнення аліментних платежів, перелік яких встановлений законодавством України. Так, примусовому виконанню підлягають аліментні

зобов'язання на підставі таких виконавчих документів як виконавчі листи, що видаються судами у передбачених законом випадках на підставі судових рішень, та судові накази. Однак в період з 02.06.2016 по 03.10.2017 року судові накази про стягнення аліментів не виконувалися. Такі накази судів про стягнення аліментів не були включені у перелік виконавчих документів, на підставі яких відкривається виконавче провадження. ЗУ «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 року дана прогалина законодавства була усунена [41].

Виконавчі документи про стягнення аліментів можуть пред'являтися протягом усього періоду, на який присуджені платежі. Дана норма законодавства діяла постійно з моменту виникнення державної виконавчої служби. Відтак строки пред'явлення виконавчих листів та судових наказів про стягнення аліментів зовсім не зазнали змін.

Правове регулювання припинення аліментних зобов'язань врегульоване здебільшого СКУ. Однак, у ньому не можна знайти чіткого вичерпного переліку підстав припинення аліментних зобов'язань.

Однак, аналізуючи чинне законодавство можна визначити такі:

- досягнення дитиною повноліття;
- усиновлення дитини;
- смерть дитини;
- смерть платника аліментів;
- виключення відомостей про особу як батька/матір з актового запису про народження дитини;
- укладення договору про припинення права на аліменти у зв'язку з передачею дитині права власності на нерухоме майно;
- виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги [65, с. 49].

Слід детальніше проаналізувати кожен з наведених підстав.

Так, щодо досягнення дитиною повноліття, стаття 180 СКУ передбачає, що батьки зобов'язані утримувати дитину до досягнення нею повноліття. Відповідно з даної норми впливає той факт, що після досягнення дитиною 18-річного віку таке зобов'язання (у тому числі і аліментне) припиняється. Так стверджує і М. Антокольська, яка зазначає, що «зобов'язання батьків сплачувати аліменти по відношенню до повнолітніх недієздатних дітей не є продовженням аліментного зобов'язання щодо дітей до досягнення ними повноліття, адже після досягнення дітьми повноліття аліментне зобов'язання батьків по відношенню до неповнолітніх дітей припиняється. А якщо діти є непрацездатними і потребують стягнення аліментів з батьків після досягнення вісімнадцяти років, потрібно звертатися до суду з новим позовом» [5, с. 255]. Дана думка співпадає з думкою В. Гопанчук, відповідно до якої, «право на аліменти на дитину припиняється при досягненні нею повноліття, так як за загальним правилом утримання здійснюється батьками до досягнення дитиною повноліття. При утриманні повнолітньої дитини, яка продовжує навчання, аліментне зобов'язання припиняється з досягненням дитиною двадцяти трьох років» [61, с. 230].

Як відомо, з досягненням повноліття особа отримує повну цивільну дієздатність. Однак в законодавстві України закріплені випадки, коли отримання повної дієздатності можливе і раніше, тобто до 18-річного віку. [67]. Звідси постає питання: чи припиняються аліментні зобов'язання з достроковим отриманням дитиною повної дієздатності? Відповідь на це питання знаходиться у постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів». Так, пункт 15 даної постанови говорить про те, що при вирішенні спору про стягнення аліментів на неповнолітню дитину «судам потрібно враховувати, що укладення цією дитиною шлюбу не припиняє передбаченого законом обов'язку утримувати її до досягнення нею повноліття, а утримання дитини,

на яку стягуються аліменти, у державному чи комунальному закладі охорони здоров'я, навчальному або іншому дитячому закладі – стягнення аліментів на користь того з батьків, з яким до цього проживала дитина, якщо він їх використовував не за цільовим призначенням» [46].

Отже, можна погодитись з думкою Я. Новохатської, яка переконана, що «отримання дитиною повної дієздатності до досягнення нею повноліття в результаті народження у неї дитини, реєстрації шлюбу, укладення трудового договору або реєстрації особи як підприємця не являється підставою для припинення обов'язку батьків щодо утримання такої дитини» [35, с. 9].

Наступною підставою для припинення аліментних зобов'язань є усиновлення дитини. Саме усиновлення, а не просто позбавлення батьківських прав біологічних батьків та поміщення дитини у відповідні заклади. Щодо усиновлення, як підстави припинення аліментів стаття 232 СКУ передбачає, що з моменту здійснення усиновлення особисті та майнові права і обов'язки між батьками та усиновленою особою, а також між нею та іншими її родичами за походженням, припиняються [62]. Таким чином, рішення про усиновлення дитини однозначно являється підставою для припинення аліментних зобов'язань біологічних батьків. Водночас те саме усиновлення є підставою для виникнення нових зобов'язань, але вже зобов'язань усиновлювачів утримувати усиновлену особу.

Як зазначалося вище, позбавлення батьківських прав хоч і припиняє усі правовідносини біологічних батьків з дитиною, але майнові обов'язки батьків залишаються. У законодавстві прямо передбачено збереження обов'язку з утримання дітей. Батьків позбавляють прав, а не обов'язків по відношенню до дитини. Таким чином аліментні зобов'язання при позбавленні батьківських прав однозначно не припиняються.

Однак при усиновленні дитини існують випадки, коли права та обов'язки біологічних батьків можуть бути збережені. Так, відповідно до законодавства, аліментні зобов'язання щодо утримання дитини будуть

зберігатись для матері, якщо усиновлювачем є її теперішній чоловік, або для батька, якщо усиновлювачем є його теперішня дружина.

Наступною підстава припинення аліментних зобов'язань – виключення з актового запису про народження дитини відомостей про батька або ж матір. Виключення таких відомостей можливе виключно за рішенням суду. Відповідно до сімейного законодавства України, оспорювати своє батьківство може особа, яка записана батьком дитини, його спадкоємці, а також матір дитини щодо батьківства свого чоловіка; оспорювати своє материнство може жінка, яка записана матір'ю дитини, та жінка, яка не записана матір'ю, однак вважає себе такою по відношенню до дитини.

Наступна підстава – укладення договору про припинення аліментів у зв'язку з передачею дитині права власності на нерухоме майно. СКУ передбачає, що «той із батьків, з ким проживає дитина, і той з батьків, хто проживає окремо від неї, з дозволу органу опіки та піклування можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо)» [62].

Але не всі вчені вважають таку норму цілком доцільною. Так, Я. Фурса, також вважає, що «одноразове накопичення відповідної грошової суми для задоволення матеріальних чи інших потреб члена сім'ї на майбутнє не відповідає призначенню аліментів» [60, с. 64]. Наприклад, Б. Левківський та Є. Виговська переконані, що цією нормою «законодавець не врахував суті, значення та мету надання утримання дитині на її утримання, які полягають в необхідності забезпечення для дитини належного утримання до її повноліття протягом всього часу її зростання, а також не врахував необхідності дотримання регулярності матеріального забезпечення, та не досить влучно підійшов до створення правової конструкції норми, не достатньо добре використав юридичну термінологію» [30, с. 62].

Але є й науковці, які позитивно ставляться до даної норми. Наприклад, Т. Андрущенко, зазначає, що «укладення подібного договору може бути

гідною альтернативою «класичному» аліментному договору, так як він гарантує забезпечення утримання у таких випадках, коли платник аліментів не має стабільного доходу або при виїзді особи за кордон на постійне місце проживання. За деяких обставин такий спосіб забезпечення інтересів дитини, щодо якої вирішується питання про аліментне утримання, може бути найбільш ефективним» [4, с. 188].

Але не можна не погодитися з тим фактом, що – чи позитивно це для дитини, чи негативно – але в законодавстві існує така підстава припинення аліментів. Однак для її реалізації потрібна сукупність таких юридичних фактів як отримання від органу опіки та піклування дозволу на укладення договору; укладення такого договору за добровільним волевиявленням обох з батьків; нотаріального посвідчення такого договору та проведення нотаріусом державної реєстрації права власності на передане нерухоме майно.

Як же узгоджуються підстави завершення виконавчих проваджень про стягнення аліментів, які передбачені ЗУ «Про виконавче провадження» з підстави припинення аліментних зобов'язань, які передбачені сімейним законодавством?

Щодо завершення виконавчого провадження зі стягнення аліментів, то державний виконавець може завершити виконавче провадження зі стягнення аліментних платежів шляхом повернення виконавчого документа або ж закінчення виконавчого провадження.

Так, виконавчий документ повертається стягувачу у випадку, якщо стягувач подав письмову заяву про повернення виконавчого документа. При цьому чинним законодавством встановлено, що у разі повернення виконавчого документа на підставі такої письмової заяви накладений раніше арешт з майна боржника знімається. Тобто законодавець визначає, що, якщо стягувач пише таку заяву, то заборгованість по сплаті аліментів відсутня, а у стягувача претензій по сплаті аліментів немає. Однак до червня 2016 року такої норми в законодавстві не існувало [39]. Тобто стягувач міг подати

письмову заяву про повернення виконавчого документа, а через деякий час знову пред'явити його на виконання. Якщо кожного разу були підстави для накладення арешту на майно боржника – ці арешти просто дублювалися та накопичувалися у реєстрі. Хоча фактично виконувалося одне й те саме рішення про стягнення аліментів. Таким чином законодавець усунув недоліки в нормативно-правових актах, внівши відповідні зміни.

Виконавче провадження закінчується за підстав: смерті, оголошення померлим чи визнання безвісно відсутнім стягувача або боржника; скасування або визнання нечинним рішення, на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню; закінчення строку, передбаченого законом для відповідного виду стягнення, крім випадку, якщо існує заборгованість із стягнення відповідних платежів; фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом.

Наслідком закінчення виконавчого провадження за даних підстав є зняття арешту, накладеного на майно та кошти боржника, виключення відомостей про боржника з Єдиного реєстру боржників, скасування інших вжитих виконавцем заходів щодо виконання рішення. Також проводяться інші необхідні дії у зв'язку із закінченням виконавчого провадження, а оригінал виконавчого документа про стягнення аліментів направляється до суду, який його видав.

У законодавстві України до червня 2016 року була передбачена також така підстава для закінчення виконавчого провадження як направлення виконавчого документа за належністю до іншого органу державної виконавчої служби [39]. На практиці це відбувалося наступним чином: якщо, наприклад, боржник змінював місце проживання на населений пункт, який не відноситься до юрисдикційної території одного відділу державної виконавчої служби, такий відділ закінчував виконавче провадження, а оригінал виконавчого документу відправляв іншому відділу. Це призводило до

переривання процесу примусового виконання, що створювало незручності як для стягувачів, так і для боржників.

На сьогоднішній день законодавець виключив таку підставу з переліку підстав для закінчення виконавчого провадження. Відповідно до чинного законодавства, щоб передати провадження до іншого відділу державної виконавчої служби, потрібно винести постанову про таку передачу, а потім відправити всі паперові матеріали відділу, до якого відбулася передача по електронному реєстру [38]. Таким чином, процес примусового виконання аліментів не переривається, а паперова справа, яка формується при відкритті та подальшому стягненні аліментних платежів не відправляється в подальшому в архів.

Можемо стверджувати, що підстави для завершення аліментних зобов'язань та підстави для завершення примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів зовсім не співпадають. Навіть така підстава, як досягнення дитиною повноліття є неоднозначною. Адже примусове виконання аліментів за такої підстави припиняється не у всіх випадках. Якщо по виконавчому провадженню на момент настання повноліття є заборгованість по сплаті аліментів – виконавче провадження не закінчується, а його виконання продовжується на загальних засадах.

Усиновлення дитини законодавець та виключення відомостей про особу як батька/матір з актового запису про народження дитини законодавець також не визначив підставою для завершення виконавчого провадження про стягнення аліментних платежів. У таких випадках одна зі сторін виконавчого провадження повинна надати державному виконавцю рішення суду, яким такі аліменти скасовані у зв'язку з усиновленням дитини.

Смерть платника аліментів являється як підставою для закриття виконавчого провадження, так і підставою припинення аліментних зобов'язань. Однак смерть дитини законодавець, чомусь, не вніс в перелік підстав завершення виконавчих проваджень даної категорії. Це, безумовно, є прогалиною правового регулювання примусового стягнення аліментів.

Укладення договору про припинення права на аліменти у зв'язку з передачею дитині права власності на нерухоме майно та виконання аліментного зобов'язання на момент виїзду одного з батьків на постійне проживання у державу, з якою Україна не має договору про надання правової допомоги, не встановлено як підстава припинення завершення виконавчого провадження. Так, унаслідок укладення такого договору або повне дострокове виконання аліментного зобов'язання державний виконавець може завершити виконавче провадження виключно за письмовою заявою стягувача. Таких випадків на практиці зустрічається дуже мало у зв'язку з великими ризиками для сторін аліментних зобов'язань.

Досліджуючи законодавство, яке регулює питання відкриття та завершення виконавчих проваджень зі стягнення аліментів, встановлено, що підстави для відкриття чи завершення, а також сама процедура такого відкриття та завершення не зазнала суттєвих законодавчих змін. Так, з часом було доопрацьовано та чітко окреслено підстави, якими державні виконавці повинні керуватися на початку та в кінці примусового виконання аліментних зобов'язань. Однак перелік таких підстав ще потребує доповнення та внесення відповідних змін в нормативно-правові акти, які регулюють примусове виконання рішень судів.

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЯКЕ РЕГУЛЮЄ ПОРЯДОК ВИКОНАННЯ ВИКОНАВЧИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

2.1. Зміни в правовому регулюванні прав та обов'язків державних виконавців при виконанні рішень судів про стягнення аліментів

Законодавством України чітко визначено повноваження державних виконавців при здійсненні ними виконавчих проваджень про стягнення аліментів (рис. 2.1). Так, встановлено, що виконавець є зобов'язаним вжити передбачені нормативно-правовими актами заходи щодо примусового виконання рішень про стягнення аліментів, неупереджено, ефективно, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії. Цікаво, що законодавець при характеристиці повноважень державного виконавця вирішив згодом додати термін «ефективно».

До 2016 року даної характерної риси у повноважень не було [38]. Тобто раніше законодавця «не хвилювало», чи будуть виконавцем вжиті заходи та виконані обов'язки ефективно, чи буде якийсь кінцевий результат примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів. З прийняттям докорінних змін даний термін було введено, отже, можна зробити висновок, що головне для законодавця – не «здійснення державним виконавцем примусового виконання рішень як таке, а наслідок, який настане в результаті такого примусового виконання» [18, с. 256].

Саме задля покращення кінцевого результату – для збільшення кількості аліментних зобов'язань, по яким відсутня заборгованість по сплаті – і були внесені відповідні зміни в законодавство України.

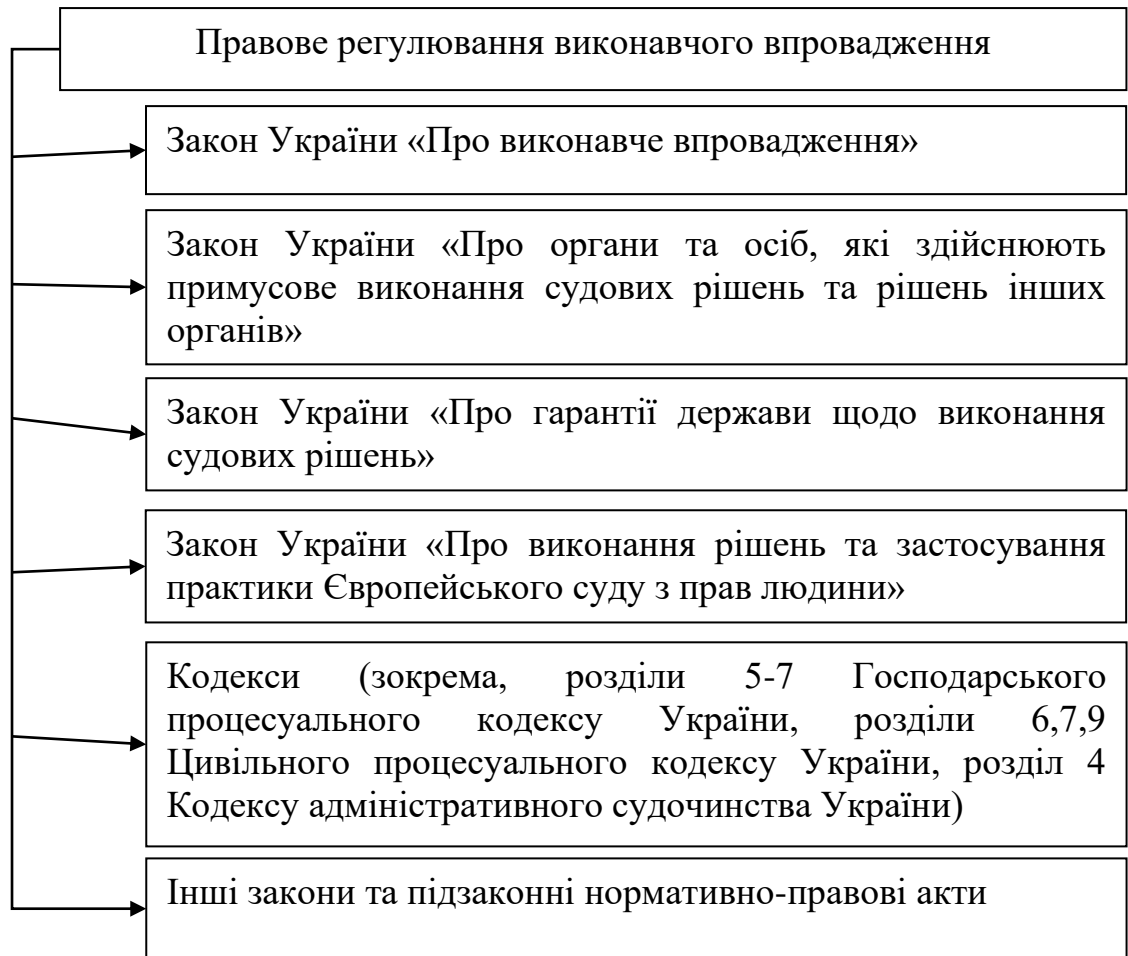

Рис. 2.1. Правове регулювання виконавчого впровадження

Як же змінювалися права державних виконавців при здійсненні примусового виконання аліментів? З початком виникнення виконавчої служби для державного виконавця були визначені наступні права під час виконання ним службових повноважень. Так, державний виконавець наділений правом на:

- проведення перевірки виконання боржниками встановлених рішень;
- проведення перевірки виконання юрособами незалежно від форм власності, фізособами, фізичними особами-підприємцями відповідного рішення щодо працюючих у них боржників [39];
- захист інтересів стягувача одержувати безоплатно від державного органу, підприємства, установи, організацій незважаючи на форму власності, посадових осіб, сторін та ін. учасників виконавчого провадження необхідні

для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, в тому числі конфіденційну;

- накладати арешту на майно боржника, опечатування, вилучення, передання такого майна на зберігання й реалізування його в установленому законодавством порядку;

- накладання арешту на кошти та інші цінності боржника, зокрема на кошти, що перебувають в касі, на рахунку в банках, інших фінансових установах, небанківських надавачах платіжних послуг та органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, на рахунках в цінних паперах, на електронні гроші, які зберігаються на електронних гаманцях в емітентах електронних грошей, а також опечатувати каси, приміщення і місця зберігання грошей [39];

- здійснення реєстрації обтяжень майна в процесі та у зв'язку з виконавчим провадженням;

- використання за згодою власника приміщення для тимчасового зберігання вилученого майна, а також транспортних засобів стягувача чи боржника за їх згодою для перевезення майна;

- звернення до суду, який видав виконавчий документ, із заявою (поданням) щодо роз'яснення рішення, щодо видачі дубліката виконавчого документа, щодо встановлення чи зміну порядку і способу виконання рішення, щодо відстрочки чи розстрочки виконання рішення;

- звернення до суду з поданням щодо примусового проникнення до житла або іншого володіння боржника – фізичної або іншої особи, в якій перебуває майно боржника чи майно та кошти, що належать боржникові від інших осіб;

- виклик фізосіб, посадових осіб щодо виконавчих документів, що перебувають у виконавчому провадженні;

- звернення до суду у разі якщо боржник без поважних причин не з'явився за викликом виконавця, щодо застосування до нього приводу;

- залучення в установленому порядку понятих, працівників поліції, інших осіб, а також експертів, спеціалістів, а для проведення оцінки майна – суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання;
- накладання стягнення у вигляді штрафу на фізичних, юридичних та посадових осіб у випадках, передбачених законом;
- застосування під час примусового виконання рішень фото- і кінозйомку, відеозапис;
- від боржників-фізичних осіб надання пояснень за фактами невиконання рішень або законних вимог виконавця чи іншого порушення вимог законодавства про виконавче провадження;
- залучення в разі потреби до проведення чи організації виконавчих дій суб'єктів господарювання, у тому числі на платній основі, за рахунок авансового внеску стягувача;
- отримання від банків та інших фінансових установ, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей інформацію про наявність рахунків/електронних гаманців та/або стан рахунків/електронних гаманців боржника, рух коштів та операції за рахунками/електронними гаманцями боржника, а також інформацію про договори боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком.

Даний перелік прав не є вичерпним, адже передбачено, що державний виконавець має право здійснювати інші повноваження, передбачені чинним законодавством України.

Безумовно з часом відбулося розширення прав державного виконавця. Так, до 2015 року державний виконавець мав право накладати арешт на кошти та інші цінності боржника, які перебували на рахунках у банках та інших фінансових установах [39]. З 2015 року законодавець суттєво розширив дане право, а саме ввів норму про арешт електронних грошей, які зберігаються на електронних гаманцях боржників, які не виконують свої зобов'язання зі сплати аліментів. Однозначно таке розширення права арешту

коштів зумовлено розвитком банківської системи, продиктоване якісними змінами у самому суспільстві.

У 2016 році до прав державного виконавця долучилося право «здійснювати реєстрацію обтяжень майна боржника в процесі та зв'язку з виконавчим провадженням» [28]. З введенням даної норми, а також з наданням доступу державним виконавцям до реєстрів рухомого та нерухомого майна, примусове виконання аліментів якісно зазнало суттєвих змін.

Якщо раніше для реєстрації арешту майна боржника потрібно було постанову про такий арешт направляти до відповідного органу для внесення в реєстри, то тепер цю процедуру державний виконавець як реєстратор має право здійснити сам. Безумовно, це прискорило та покращило виконання рішень судів про стягнення аліментів.

Водночас, право на звернення до суду для отримання дубліката виконавчого документа було вилучено з переліку прав державного виконавця. На даний час таке право мають виключно сторони виконавчого провадження. Саме вони несуть ризики з втрати оригінала виконавчого документа. Однак, державний виконавець «зобов'язаний зберігати такий оригінал у матеріалах виконавчої справи» [22].

Таким чином, права державних виконавців при здійсненні ними виконавчих проваджень по стягненню аліментних платежів було дещо розширено для більш якісного та швидшого виконання такої категорії справ.

Повноваження державних виконавців визначаються не лише його правами, але й обов'язками. Так, державного виконавця наділено повноваження щодо:

- здійснення відповідних заходів, необхідних для своєчасного і в повному обсязі виконання рішень у спосіб та в порядку, встановленому виконавчим документом та чинним законодавством;

- надання сторонам виконавчого провадження та їх представникам можливість ознайомитися з матеріалами виконавчого провадження;

- розгляду заяви сторін та інших учасників виконавчого провадження і їхні клопотання;
- заяви в установленому порядку про самовідвід за наявності обставин, передбачених чинним законодавством;
- роз'яснення сторонам їх права та обов'язки.

Цікаво, що до 2016 року законодавець визначив обов'язок самовідводу в загальному переліку обов'язків державного виконавця [39]. Однак згодом такий обов'язок було конкретизовано та винесено у окрему статтю. Таке виокремлення пояснюється удосконаленням законодавства України, яке регулює відносини щодо протидії та запобігання корупції. Так, саме конкретизація обов'язку щодо самовідводу державного виконавця покликана унеможливити корупційні ризики, які можуть виникнути при виконанні державними виконавцями своїх повноважень.

Аналіз вищевикладених прав та обов'язків державного виконавця свідчить про те, що вони є сумішшю двох груп повноважень, а саме: повноважень представників учасників цивільних відносин та повноважень суб'єктів владних повноважень.

На думку П. Кана, реалізація повноважень державних виконавців направлена на покарання боржників, і не спрямована власне на виконання рішень, тобто відволікає державних виконавців від цієї мети. Автор зазначає, що «стягувач врешті-решт зацікавлений отримати своє відшкодування, а не задовольнятися звісткою, що когось ще буде покарано, в той час як судові рішення щодо стягнення на користь стягувача залишаться невиконаними» [24, с. 22].

Автор не згоден з даною думкою саме через те, що у багатьох випадках саме вірогідність бути покараним примушує боржників регулярно сплачувати аліменти відповідно до рішення суду. Саме завдяки покаранням боржників у вигляді позбавлення певних прав, арешту майна та коштів призвело до суттєвого покращення ситуації при примусовому виконанні рішень судів про стягнення аліментних платежів. Варто вказати, що

досліджуючи міжнародні стандарти вказаного інституту, можна побачити, що механізм стягнення аліментів аналогічний тому, що застосовується у нашій країні. В окремих країнах така система більш пасивна щодо недобросовісних батьків (Японія, Індія). Держава рідко втручається у питання регулювання матеріального утримання неповнолітніх осіб. Причому для цього можуть бути відповідні причини. Так, в Індії фіксується найменша кількість розлучень (всього один відсоток шлюбів розривається). Під час розгляду кодексів про права сім'ї відомих держав можна помітити, що вони схожі із нормами вітчизняного законодавства. Аліментні виплати на утриманців здійснюють до досягнення повноліття. В окремих випадках термін збільшують до 27 років (наприклад, у ФРН на батьків покладено зобов'язання щодо оплати за навчання) або такий термін зменшено до 16 років (за приклад можна взяти Китай, але це можливо в тому випадку, якщо дитина сама себе забезпечує).

Варто також звернути особливу увагу на процес нарахування аліментів у Естонії. Єдина система аліментних відрахувань із доходів батьків у відсотковому вираженні – варіант, який спостерігається у різних країнах. Але в деяких державах застосовується й фіксована ставка. Це зокрема стосується Естонії. У країні розмір цієї виплати зафіксовано у вигляді суми 250 євро (50% від оплати (мінімальної) праці). Але таку суму можна збільшити ще на 450 євро, проте матері потрібно довести, що на матеріальний зміст дитини йде більше, ніж зафіксовано у встановленому мінімумі. Цей закон не зовсім коректний: у платників із трьома дітьми та більше коштів на життя практично не залишається за такої фіксованої ставки. Закон хочуть переглянути та обмежити суми виплат до 84 євро. Це дорівнює 32% від доходу [3, с. 19].

Нарахування аліментів у Латвії відбувається на досить високому. правовий рівень. У даній державі система більш досконала у цьому питанні. Так, при розірванні шлюбу сторони у присутності особи, уповноваженої на вчинення нотаріальних дій, одразу готують акт угоди про сплату аліментів (у

ньому вказується сума, до якої по домовленості прийшли сторони). Складені таким чином нотаріальні документи рівносильні рішенням суду, тому підходять для негайного виконання. У разі коли сторони не змогли взаємно погодитися із сумою за аліментами, запускається судовий процес. Тоді при розгляді враховують поточне фінансове забезпечення обох сторін. Причому дружина має право називати суму, необхідну, на її думку, на утримання дитини. Така самовільно вказана сума не завжди задовольняється, тому що потрібно довести та обґрунтувати запропоновану суму. У цій країні розмір аліментних виплат не має бути більше 1/4 від МРОТ на дітей (95 євро), які досягли семи років; 30% – на підлітків (114 євро). Якщо ж платник ухиляється, то мати гарантовано отримує аліменти з Гарантійного фонду та не залишається без засобів існування тимчасово, коли питання вирішується.

У італійців мирне розлучення може тривати до року (раніше термін прирівнювався до 36 місяців). За встановлений законом період сторони домовляються про роздільне проживання, а також примирення. Якщо мирним шляхом не вдається досягти угоди, нарахуванням аліментних виплат займається судовий орган. Причому сума аліментів – як мінімум 50% МРОТ (переглядається при різких стрибках цін). Звісно, у справах про розлучення та аліменти не обійтися без юристів у жодній країні. Такі представники правосуддя допомагають матерям законним шляхом стягувати аліменти у допустимій сумі відповідно до чинних законодавчих актам.

У Китайській Народній Республіці розлученням займається лише один державний орган – суд. Під компетенцію цього органу підпадає рішення всіх фінансових питань батьків, а також судове відомство вирішує, з ким залишається дитина (діти до двох років залишаються виключно з матір'ю, а після 10-річного віку орган бере до уваги бажання самої дитини), здійснює процентні нарахування аліментів (на основі довідок про зарплату того з батьків, хто повинен сплачувати аліменти). Найчастіше у цій країні аліментні суми варіюються у межі 20-30% від доходу. Цікаво, що за злісної несплати аліментів можна розплатитися навіть життям. Це пов'язано з тим, що

нарахування аліментних виплат відбувається за статтею, що відноситься до державних податків, за невиконання якої загрожує відповідальність у вигляді смертної кари [4, с. 144].

У нашій державі у питаннях аліментних зобов'язань все є більш лояльним. Однак навіть м'які умови не можуть спонукати більшість людей виплачувати аліменти у необхідному обсязі. Багато юристів сходяться на думці, що проблеми, пов'язані з юридичною стороною регулювання аліментних зобов'язань, є одними з найактуальніших нині. У сучасному трактуванні відносини сплати та стягнення аліментів відносяться до тих, які виникають виходячи з юридичних фактів, чітко встановлених законодавством країни. До таких фактів належать рішення суду чи угода сторін про добровільну сплату аліментів. Їх наявність викликає зобов'язання одного члена сім'ї надавати утримання іншому, а останній, у свою чергу, вправі вимагати цей зміст. Виплата аліментів на утримання неповнолітніх дітей, а також дітей повнолітніх, але таких, що «потребують матеріальної підтримки у зв'язку з продовженням навчання, є найпоширенішим варіантом аліментних зобов'язань» [7, с. 117].

Взаємини громадян у сфері сплати аліментів регулює різноманіття нормативно-правових актів, що мають різну юридичну силу, але є цілий комплекс актів, що застосовуються в різних сферах. Встановлені у них норми визначають порядок та умови реалізації громадянами своїх прав та виконанні обов'язків у разі виникнення юридичних фактів, що тягнуть за собою аліментні зобов'язання.

Таким чином, законодавча система нашої країни передбачила необхідний порядок стягнення аліментів та визначення їх розміру, форму та процедуру стягнення матеріальної допомоги. Сімейне законодавство України містить норми, що дозволяють впливати на батьків, які відхиляються від виконання свого обов'язку щодо утримання неповнолітніх дітей та повнолітніх дітей, що продовжують навчання. Більше того, аліментні зобов'язання, відповідно до СКУ, можуть бути покладені і на родичів дітей,

якщо останні потребують допомоги. Наприклад, законодавство Угорщини також відрізняється у цьому питанні від розглянутих країн. Там за батьком, який проживає з дитиною, закріплюється матеріальний зміст у натурі, а на окремого батька покладається сплата аліментів. Але є невелика схожість із французьким законодавством: тут також не може бути укладено угоду про стягнення та сплату аліментів. Отже, повноваження державного виконавця, визначені законодавством України, спрямовані на удосконалення механізму примусового виконання виконавчих документів про стягнення аліментів, на покращення якісного показника примусового виконання аліментних зобов'язань. Саме завдяки своїм повноваженням – повної реалізації своїх прав та добросовісному виконанні свої посадових обов'язків державний виконавець може якісно виконувати дану категорію справ.

2.2. Аналіз змін нормативно-правових норм, які регулюють порядок примусового стягнення аліментів

Примусове виконання рішень судів про стягнення аліментів – один з пріоритетних напрямів примусового виконання для державних виконавців. Так, протягом 90-х та 00-х років склалася така ситуація, що роками не виконувалися рішення судів про стягнення аліментних платежів на утримання неповнолітніх дітей [9, с. 49]. У більшості таких випадках замість боржників кошти на утримання дітей «сплачували органи соціального захисту населення, по суті – держава утримувала неповнолітніх дітей замість батьків» [12, с. 41]. Саме задля покращення ситуації у сфері примусового стягнення аліментних платежів законодавцем були внесені суттєві зміни в законодавство України, яке регулює дане питання.

Так, до 2016 року процедура примусового стягнення аліментів нічим по суті не відрізнялася від процедури примусового виконання інших виконавчих

документів. А тому результативність такого виконання була не дуже високою [55]. У 2016 році законодавець вніс суттєві зміни в правове регулювання виконання аліментних зобов'язань, розширив повноваження державних виконавців при виконанні такої категорії справ, визначив додаткові важелі впливу на боржників.

Так, до 2016 року державні виконавці працювали переважно з паперовими документами – відправляли запити та постанови до державних органів, установ, підприємств та організацій виключно в паперовому форматі. А тому елементарні на даний час виконавчі дії займали великі проміжки часу, адже потрібно було чекати, коли ж визначена постанова державного виконавця фактично буде отримана адресатом [11, с. 15]. Саме з причини необхідності пришвидшення процедури примусового виконання рішень судів зі стягнення аліментів і були запроваджені відповідні державні реєстри.

Так, в сучасних умовах державний виконавець, крім загальних юридичних знань, повинен мати високий рівень підготовки щодо користування державними реєстрами та будь-якими електронними базами даних, швидкого пошуку інформації про боржника, вміння правильно і достовірно вносити інформацію про боржника в реєстри [10, с. 74]. Адже від правильності внесення відповідної інформації залежить і результат виконання.

При надходженні виконавчого листа або судового наказу про стягнення аліментів до АСВП вносяться всі дані про боржника, який повинен сплачувати аліменти, про стягувача, який має право на отримання аліментів, а також дані виконавчого документа, на підставі якого будуть здійснюватися всі виконавчі дії. Адже, як зазначалося вище, виконавчі дії можуть проводитися виключно за допомогою АСВП.

Що ж відбувається після реєстрації виконавчого документа про стягнення аліментів в даній системі? Починається примусове виконання аліментних зобов'язань. Державний виконавець виносить постанову про

відкриття виконавчого провадження. При чому новелою законодавства є те, що «на даний час існують два види такої постанови: перша виноситься виключно для стягнення періодичних платежів (у більшості випадків це аліменти), друга постанова про відкриття виконавчого провадження виноситься для всіх інших видів стягнення» [22]. Різниця полягає в тому, що при винесенні постанови про відкриття провадження зі стягнення періодичних платежів боржник автоматично не потрапляє до ЄРБ.

Новелою і позитивом виконавчого провадження по-новому є створення на офіційному сайті Міністерства юстиції України ЄРБ. Доступ до них є «цілодобовим та безоплатним, а користуватися ними можуть всі юридичні та фізичні особи» [12, с. 43]. ЄРБ – є «систематизованою базою даних щодо боржників, складовою автоматизованої системи виконавчого провадження й ведеться з метою оприлюднення в режимі реального часу інформації щодо невиконання майнових зобов'язань боржників й запобігання відчуженню боржниками майна» [37]. Саме за допомогою цього реєстру особа може перевірити наявність виконавчих проваджень, у яких вона являється боржником.

До ЄРБ потрапляють не всі особи, які зобов'язані сплачувати аліменти. Потрапляють лише ті, які мають заборгованість по сплаті аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму платежів за три місяці. Так, відповідно до Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 року №512/5 з наступними змінами, за «наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму платежів за три місяці і більше, виконавець виносить повідомлення про внесення відомостей про боржника до ЄРБ» [22].

Які ж наслідки настають для боржника після внесення даних про нього до такого реєстру? Законодавством визначено, що «державними органами, органами місцевого самоврядування, нотаріусами, іншими суб'єктами при здійсненні ними владних управлінських функцій відповідно до

законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень, в разі звернення особи за вчиненням певної дії щодо майна, що належить боржнику, якого внесено до ЄРБ, має бути повідомлено не пізніше наступного робочого дня про наявні інформацію зазначений у ЄРБ орган державної виконавчої служби або приватного виконавця із зазначенням відомостей про майно, щодо якого звернулася така особа» [38]. Також банками, небанківськими надавачами платіжних послуг, емітенти у вигляді електронних грошей у разі відкриття чи закриття рахунку/електронного гаманця фізичній або юрособ, внесеної до ЄРБ, у тому числі через відокремлений підрозділ банку, небанківських надавачів платіжних послуг, емітентів електронних грошей, зобов'язані у день відкриття чи закриття рахунку/електронного гаманця повідомити про це зазначений у ЄРБ орган державної виконавчої служби або приватного виконавця. На практиці, внесена до такого реєстру особа не може відкрити рахунок в банківській установі, переоформити нерухоме чи рухоме майно, отримати соціальну допомогу від держави тощо.

Таким чином, законодавче закріплення обов'язкової перевірки ЄРБ при певних обставинах, і сам такий реєстр став позитивною новелою законодавства, що регулює примусове виконання рішень про стягнення аліментів. В день відкриття виконавчого провадження державний виконавець зобов'язаний здійснити розрахунок заборгованості по сплаті аліментів.

Так, відповідно до сімейного законодавства України за відсутності у «виконавця даних про доходи боржника, розрахунок здійснюється за даними середньої заробітної плати по району, де здійснюється примусове виконання» [62]. Відповідно, якщо доходи боржника відомі – розрахунок здійснюється за його доходами, без урахування податків, стягнутих з цих доходів. Інструкція з організації примусового виконання рішень передбачає, що розрахунок заборгованості обчислюється в автоматизованій системі виконавчого провадження на підставі відомостей, отриманих із звіту щодо здійснення відрахувань і виплат; квитанції (або її копії) щодо перерахування

аліментів, наданих стягувачем чи боржником; заяви та (або) розписки стягувача; інформації щодо середньої заробітної плати працівника для цієї місцевості; іншого документу, що відображає отримання боржником доходу або сплату ним аліментів.

Розрахунок заборгованості здійснюється виконавцем щомісяця. Він має право нарахувати аліменти за минулий час, але в межах десятирічного строку, що передував пред'явленню виконавчого документа до виконання. Така норма в законодавстві була введена в дію в серпні 2018 року. До цього «розрахунок заборгованості по сплаті аліментів здійснювався виключно з моменту пред'явлення стягувачем рішення суду до примусового виконання» [38].

Якщо за виконавчим документом, пред'явленим до виконання, утримання аліментів не проводилося у зв'язку з розшуком боржника, стягнення аліментів має здійснюватись за весь період, незалежно від установленого десятирічного строку та досягнення повноліття особою, на утримання якої присуджені аліменти.

Окремої уваги потребує питання обчислення заборгованості боржника, який являється фізичною особою-підприємцем та перебуває на спрощеній системі оподаткування. Відповідно до законодавства такий розрахунок здійснюється, виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості. Однак, це є не зовсім справедливим. Так, Податковий кодекс України визначає, що «суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування поділяються на такі групи: перша група – фізичні особи-підприємці, дохід яких упродовж календарного року не перевищує 300000 гривень; друга група – фізичні особи-підприємці – обсяг доходу не перевищує 1500000 гривень; третя група – фізичні особи-підприємці, у яких упродовж календарного року обсяг доходу не перевищує 5000000 гривень» [36]. При чому такий поділ залежить не тільки від розміру доходів, а й від виду господарської діяльності, використання праці найманих осіб тощо. Для фізичних осіб-підприємців, що перебувають на спрощеній системі

оподаткування податковим законодавством не передбачено визначення чистого доходу. Ця норма міститься у листі Державної фіскальної служби «Щодо розрахунку суми доходу фізичної особи-підприємця на спрощеній системі оподаткування з метою утримання аліментів» від 11 листопада 2015 року № 10480/П/99-99-17-02-02-14 [69]. Так, усі грошові кошти, які надійшли на рахунок такої фізичної особи-підприємця є доходом, а витрати (наприклад, на заробітну плату працівникам, оренду тощо) не враховуються. Таким чином, визначити точну суму доходу для певної категорії осіб, на думку Т. Атаманчук, фактично неможливо. Отже, «неможливо точно розрахувати суму аліментів, присуджених як частка з доходу фізично особи-підприємця. Водночас несправедливим буде і встановлення судом єдиного розміру аліментів для фізичних осіб-підприємців, які можуть здійснювати свою діяльність у абсолютно різних сферах, а отже мати абсолютно різні доходи» [2, с. 39]. Однак така позиція дещо не відповідає «положенням статті 195 СКУ, відповідно до якої заборгованість за аліментами платника аліментів, який не працював на час виникнення заборгованості або є фізичною особою – підприємцем і перебуває на спрощеній системі оподаткування, або є громадянином України, який одержує заробіток (дохід) у державі, з якою Україна не має договору про правову допомогу, визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості» [62]. Також при розрахунку заборгованості по сплаті аліментів державний виконавець зобов'язаний здійснювати індексацію аліментів. До 2020 року у законодавстві України були відсутні норми, що регулюють дане питання.

Ситуація з порядком індексації була складною через недостатнє законодавче врегулювання. До 2018 року існувало неоднакове використання та тлумачення норм матеріального права як судами, так і виконавцями. А від невизначеності та відсутності єдиної правової позиції з цього питання негативні наслідки несли як стягувачі так і неповнолітні особи, на утримання яких були присуджені аліменти. Першим кроком у справедливому

нарахуванні та індексації аліментів стало введення мінімальної суми аліментів. Так, законодавство про примусове виконання рішень судів було доповнено нормою про те, що виконавець нараховує та стягує з боржника аліменти у розмірі, визначеному виконавчим документом, але не менше мінімального гарантованого розміру, передбаченого СКУ. Мінімальний гарантований розмір – «це 50% прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку» [62]. Це нововведення дозволяє швидко змінювати розмір аліментів двічі на рік, відповідно до прожиткового мінімуму, який затверджується щороку ЗУ «Про Державний бюджет України» [47]. А також збільшувати розмір аліментів у зв'язку з досягненням дитиною 6-тирічного віку.

Варто зазначити, що введення даної норми повністю узгоджується з міжнародним законодавством. Так, у Преамбулі Декларації прав дитини, прийнятої резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 20 листопада 1959 року, встановлено, що «приймаючи до уваги те, що дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження» [17]. Подібне положення можна знайти у Преамбулі Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, яка ратифікована Постановою ВРУ від 27 лютого 1991 року № 789-XII [28].

На даний час у законодавстві України питання індексації аліментних платежів врегульоване в достатній мірі. Так, відповідно до ЗУ «Про виконавче провадження» індексація розміру аліментів, визначеного у твердій грошовій сумі, «проводиться, якщо інше не передбачено у виконавчому документі чи у договорі між батьками про сплату аліментів на дитину, виконавцем у встановленому КМУ порядку. Індексація розміру аліментів проводиться щороку, починаючи з другого року після визначення розміру аліментів» [38]. Однак, відповідно до Закону України «Про індексацію грошових доходів населення», індексації підлягають грошові доходи громадян, одержані ними в гривнях на території України, і які не мають

разового характеру, а тому числі аліменти, визначені судом у твердій грошовій сумі [45]. Таким чином, законодавець визначив, що аліменти, присуджені у частині від доходу боржника, не індексуються. Це також є логічним та справедливим. Адже суми доходів, мінімальна заробітна плата або середня заробітна плата по району, на основі яких здійснюється розрахунок заборгованості, постійно збільшуються з року в рік. Отже, нараховані державним виконавцем суми аліментів, присуджені в частині від доходу, є гнучкими та узгоджуються з правом на достойний життєвий рівень, передбаченим Конституцією України.

В процесі виконання державний виконавець направляє електронні запити до органів Державної податкової служби України та територіальних органів Пенсійного фонду України для отримання оперативних даних про прибутки боржника. Якщо до 2016 року отримання такої інформації потребувало суттєвих затрат часу, то на сьогодні дані про доходи боржника державний виконавець може отримати за лічені години.

Після отримання інформації про доходи особи, яка зобов'язана сплачувати аліменти, державний виконавець вносить постанову про звернення стягнення на заробітну плату, пенсію чи стипендію боржника та направляє її за місцем отримання доходів. Така постанова не є новою для законодавства України – «вона була законодавчо закріплена з початком існування державної виконавчої служби» [38]. Законодавець доповнив процедуру стягнення на доходи боржника лише деякими нововведеннями. Так, до 2016 року стягнення за місцем отримання доходів на підставі постанови державного виконавця проводилося напряму на рахунок стягувача. На даний час, відповідно до статті 69 ЗУ «Про виконавче провадження», «підприємства, установи, організації, фізичні особи, фізичні особи-підприємці здійснюють відрахування із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника і перераховують кошти виключно на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби. Більше того, такі юридичні особи та фізичні особи-підприємці щомісяця повинні надсилати

державному виконавцю звіт про здійснені відрахування та виплати для того, щоб останній міг здійснити обов'язковий щомісячний розрахунок заборгованості по сплаті аліментів» [38].

Однак на практиці спостерігаються непоодинокі випадки, коли боржник звільняється з офіційного місця роботи та не повідомляє державного виконавця про нове місце працевлаштування. Організації, де працював платник, як правило, нічого невідомо його нове офіційне місце роботи. Тому при переході з однієї на іншу роботу можливе переривання сплати аліментів на збільшення суми заборгованості. Єдиним виходом з даної ситуації, на думку О. Алексєєвої, є «створення єдиної комп'ютерної бази даних, яка включатиме відомості про всіх осіб, які працюють за трудовим договором або контрактом, як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом» [3, с. 18]. Однак створення такої бази не дасть змоги встановити неофіційні місця доходів боржників, адже на практиці дуже часто трапляються ситуації, коли особи не мають бажання влаштуватися на офіційну роботу, щоб не було з чого стягувати аліменти.

Таким чином, законодавцем за останні роки удосконалено процедуру звернення стягнення аліментних платежів на доходи боржника, що, в свою чергу, забезпечує більш якісне та організоване виконання рішень судів про стягнення аліментів. На практиці часто бувають випадки, коли особа офіційних доходів не має, а самостійно сплачувати аліменти не хоче, тобто ухиляється від свого обов'язку сплачувати аліменти. При цьому, «ухиленням від сплати аліментів являється як пряма відмова від сплати встановлених рішенням суду аліментів, так і різні дії чи бездіяльність особи, яка повинна їх сплачувати, спрямовані на ухилення від їх сплати (наприклад, зміна місця роботи чи проживання, приховування доходів, з яких вони повинні утримуватись, звільнення з роботи тощо» [33, с. 336]. Однак, не може визнаватися злісним ухилення від сплати аліментів, яке хоч і тривало значний проміжок часу чи мало систематичний характер, але було вимушеним з боку особи, на яку такий обов'язок покладено. До таких

випадків відносяться «несплата аліментів особою через неможливість знайти роботу внаслідок хвороби тощо» [34, с. 410]. Однак у будь яких випадках при систематичній несплаті з'являється заборгованість по аліментам.

Для злісних неплатників аліментів законодавець встановив наступні санкції. Так, за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за три місяці, виконавець роз'яснює стягувачу право на звернення до органів досудового розслідування із заявою (повідомленням) про вчинене кримінальне правопорушення боржником, що полягає в ухиленні від сплати аліментів. З таким роз'ясненням та розрахунком заборгованості по сплаті аліментів стягувач має право звернутися до відповідних органів.

Однак така норма законодавства не знайшла практичного застосування. Основною причиною цьому, як роз'яснюють слідчі органи є відсутність складу злочину, а саме умислу. Тобто боржники хочуть сплачувати аліменти, але не можуть, бо у них немає коштів, доходів, немає майна. Знаючи про те, що рухоме та нерухоме майно боржника оформлене на третіх осіб, кошти на рахунках у банківських установах та офіційне місце роботи відсутнє, боржник почувається спокійно та вільно. Державний виконавець, як би він не намагався, належним чином виконати рішення не зможе, як і не зможе вирішити питання про притягнення боржника до відповідальності, адже той бідний й знову ж відсутній склад злочину. Тобто, на думку Ю. Городецької, «добре сховавши кошти та майно, офіційно не працюючи, можна й надалі не сплачувати аліменти, оформлювати кредити у банківських установах задалегідь знаючи, що відповідальність не наступить» [16, с. 41].

Як було зазначено, відсутність складу злочину унеможливорює притягнення до кримінальної відповідальності неплатника аліментів. Це можливо лише тоді, коли аліментні зобов'язання не виконувалися особою через свідоме небажання працювати та одержувати дохід. І аж ніяк не через нарахування великої суми заборгованості по сплаті аліментів. На практиці дуже складно установити справжні наміри та небажання сплачувати

аліменти, отже складно довести вину. Однак правоохоронні органи та суд повинні отримати повну картину ситуації та встановити, чи намагався боржник влаштуватись на роботу, чи звертався до Державної служби зайнятості, чи, будучи безробітним, сплачував аліменти хоча б частково тощо. Адже відсутність офіційного доходу як таке ще не є підставою для звільнення її від відповідальності за ухилення від сплати аліментів.

Аналізуючи обвинувальні вирoki за статтею 164 ККУ, що вступили в законну силу, можна прослідкувати, що суд вказує наступні обставини: «Знаючи про необхідність сплати аліментів, будучи фізично здоровим та працездатним, ігноруючи рішення суду та ухиляючись від його виконання, не сплачував аліменти», «не працевлаштувався, заходів до пошуку роботи та працевлаштування не вживав, до центру зайнятості населення не звертався, отримуючи певний дохід від тимчасових (неофіційних) робіт, добровільно матеріальну та будь-яку іншу допомогу своїй дитині не надавав» [56], «працював неофіційно, отримував певні доходи, однак аліментів не сплачував через те, що не знав номеру рахунку для їх зарахування» [15]. Тобто, абсолютно очевидним є свідоме ухилення від сплати аліментів, яке, зазвичай, визнають і самі обвинувачені. Однак обвинувальних вироків за вказаною статтею суди виносять не дуже багато. Так, у більшості випадків, суди закривають справу через відсутність складу злочину.

Через це виникає питання: чому не залучати боржників, у яких немає роботи, до громадських робіт, влаштовувати на роботу примусово, а зароблені ними кошти скеровувати на погашення боргів за виконавчими документами. Справді, як показує практика, притягнення саме до адміністративної, а не кримінальної, відповідальності боржників, які не виконують свої обов'язки, дають свої результати. Так, державний виконавець має право скласти протокол про притягнення боржника до адміністративного правопорушення, передбаченого даною статтею, у разі наявності заборгованості по сплаті аліментів у розмірі, що перевищує суму платежів за шість місяців.

Після направлення до суду такого протоколу суд на власний розсуд приймає рішення про притягнення до адміністративної відповідальності неплатника аліментів та присудження йому покарання у вигляді громадських робіт. Зі спливом строку на оскарження, таке рішення суду направляється до органів кримінально-виконавчої служби за місцем реєстрації або фактичного проживання боржника. Боржник відпрацьовує свої покарання в державних або ж комунальних установах.

Після відпрацювання боржником присудженого покарання вся сума коштів, зароблена ним, перераховується на депозитний рахунок відділу виконавчої служби для часткової оплати аліментів. Непоодинокі випадки, коли такий боржник залишається працювати в установі на постійній основі. Отже, «введення у 2017 році до Кодексу України про адміністративні правопорушення статті 183-1 стало ще одним важелем впливу на злісних неплатників аліментів» [25].

Більш вдалим для якісного покращення стану виконання аліментних зобов'язань стало «впровадження можливості арештовувати рахунки боржника у разі, якщо сума заборгованості перевищує суму платежів за три місяці» [38]. У такому разі державним виконавцем виноситься постанова про арешт коштів боржника, яка направляється до банківських установ шляхом накладення кваліфікованого електронного підпису. На виконання такої постанови у банка є три робочих дня. Тобто фактично рахунки арештовуються дуже оперативно.

Станом на листопад 2023 року до системи електронного обміну інформацією підключено 24 банківські установи України, в тому числі державні банки. Після арешту державний виконавець має можливість дізнатися залишки коштів, що містяться на рахунках боржника та у разі їх наявності списати їх для повного або часткового погашення заборгованості по сплаті аліментів. При чому арешт накладається на точно визначену суму, яку і можливо стягнути з рахунку. Дана процедура відбувається автоматично, без направлення вимог та платіжних інструкцій у паперовому вигляді. Все

відбувається дуже швидко, процедура списання коштів з банківських рахунків боржника займає від одного до декількох робочих днів.

Однак найбільш вдалою, на думку автора, законодавчою новелою у сфері примусового виконання аліментних зобов'язань стало впровадження тимчасових обмежень, які можуть бути накладені на боржника у разі несплати аліментів. Так, відповідно частини 9 статті 71 ЗУ «Про виконавче провадження», за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за чотири місяці, «державний виконавець виносить вмотивовані постанови:

1) щодо встановлення тимчасового обмеження боржника у праві виїзду за межі України;

2) щодо встановлення тимчасового обмеження боржника у праві керування транспортними засобами;

3) щодо встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та оголошеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;

4) щодо встановлення тимчасового обмеження боржника у праві полювання» [38].

Такі постанови виносяться виключно в АСВП з «накладенням кваліфікованого електронного підпису державного виконавця» [37]. Одразу після накладення такого підпису постанови у електронному вигляді відправляються до відповідних органів для їх виконання. Так, постанови про обмеження у праві керування транспортними засобами та про обмеження у праві користування зброєю направляються до органів Національної поліції України; постанова про обмеження у праві виїзду за кордон направляється до Державної прикордонної служби України. Лише постанова про обмеження у праві полювання направляється у паперовій формі до міжрегіональних

управління лісового та мисливського господарства рекомендованою кореспонденцією.

З приводу накладення кваліфікованого електронного підпису на постанови про тимчасові обмеження у законодавстві України існує цікава норма. Відповідно до Інструкції з організації примусового виконання рішень, «кваліфікований електронний підпис накладається на постанови не в день їх винесення, а лише після спливу 10-тиденного строку» [22]. Але паперовий варіант направляється боржнику не пізніше наступного дня.

Таким чином, 10-тиденний строк встановлений для можливості оскарження таких постанов або для усунення обставин, що стали підставою для їх винесення. Таким чином, законодавець визначає пріоритетне завдання – не покарати боржника, а примусити його сплачувати аліменти відповідно до рішення суду.

Такі постанови про тимчасові обмеження боржника діють до погашення заборгованості зі сплати аліментів у повному обсязі. Так, навіть при частковому погашенні заборгованості по сплаті аліментів, навіть якщо сума заборгованості стане меншою, ніж сума платежів за чотири місяці, постанови діють. Державний виконавець виносить постанови про скасування накладених тимчасових обмежень виключно у одному випадку – відсутності заборгованості по сплаті аліментів.

Саме тимчасові обмеження певних прав боржників стали тим важелем, який зміг «зрушити» примусове виконання аліментів з місця, покращити якісне виконання даної категорії справ. Так, за останні роки різко зменшився відсоток виконавчих проваджень про стягнення аліментних платежів, у яких наявна заборгованість по сплаті.

Таким чином, законодавство України, що регулює правовідносини у сфері примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів, протягом останніх років зазнало суттєвих змін та доопрацювань. Так, було введено особливий порядок здійснення державними виконавцями таких виконавчих проваджень. Введено інститут тимчасових обмежень боржників,

які не виконують аліментні зобов'язання, що стало основним важелем впливу державних виконавців. Відпрацьовано процедуру арешту майна та коштів боржника, яка на даний час здійснюється автоматично. Також удосконалено процес притягнення злісних неплатників аліментів до адміністративної відповідальності.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ПРО СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ

3.1. Зміни законодавчих норм, які заплановані законодавцем для вдосконалення механізму примусового стягнення аліментних платежів

Можна сказати, що механізм примусового стягнення аліментних платежів був суттєво удосконалений законодавцем у останнє десятиріччя. Однак від і дотепер залишається недосконалим та потребує подальшого доопрацювання. Варто вказати, що аліменти є формою виконання аліментних зобов'язань. Однією з проблем є те, що в нормативних правових актах зараз поняття аліментів не закріплено, що може створювати проблеми при тлумаченні та дослідженні даного поняття.

Норми СКУ присвячені аліментним зобов'язанням і включають розділи, присвячені аліментним зобов'язанням батьків та дітей, аліментним зобов'язанням подружжя та колишнього подружжя, порядок сплати аліментів та інші. Незважаючи на те, що «аліментні зобов'язання мають зовнішню подібність із цивільно-правовими зобов'язаннями, є цілий ряд відмінностей, які дозволяють сказати про те, що аліментні зобов'язання суттєво відрізняються від цивільно-правових та мають особливу правову природу та призначення» [2].

Так, по-перше, аліментні зобов'язання носять особистий характер, тобто нерозривно пов'язані з особами, які зобов'язані сплачувати аліменти, та з одержувачами аліментів. Ці зобов'язання не можуть відчужуватися, передаватися у спадок, поступатися третім особам і т. д. Смерть особи, яка

зобов'язана сплачувати аліменти, або одержувача аліментів є однією з підстав припинення аліментних зобов'язань.

По-друге, аліментні зобов'язання є безоплатними, тобто відсутнє зустрічне матеріальне надання. Велика частина цивільно-правових зобов'язань є відшкодувальними, тобто кожна зі сторін має певні обов'язки – наприклад сплатити товар для покупця і передати товар для продавця і т. д. Аліментні ж зобов'язання характеризуються безоплатністю. Сплата аліментів батьками на дітей не породжує обов'язки для дітей сплачувати аліменти батькам надалі, тобто це два різні зобов'язання, кожне з яких є безкоштовним.

По-третє, аліментні зобов'язання мають тривалий характер. Наприклад, «при стягненні аліментів на утримання дитини обов'язок сплачувати аліменти встановлюється до його повноліття» [2]. Також є підстави, які спричиняють припинення цих зобов'язань, наприклад, усиновлення або удочеріння дитини і т.д.

По-четверте, аліментні зобов'язання мають цільовий характер, тобто пов'язані із забезпеченням утримання одержувача. Утримання можна визначити як можливість задоволення житлових, побутових, дозвільних та інших потреб одержувачів аліментів.

По-п'яте, аліментні зобов'язання не підлягають взаємозаліку за іншими вимогами. Також, за загальним правилом, аліментні платежі не можуть бути витребувані назад, за винятком низки випадків, до яких належать надання підроблених документів, повідомлення неправдивих вимог тощо.

Наведені вище особливості аліментних зобов'язань показують їх суттєву відмінність від цивільно-правових зобов'язань та наголошують на необхідності встановлення наявних нормативно-правових актів та положень.

Розглядаючи проблеми стягнення та сплати аліментів, необхідно звернути увагу на співвідношення даних понять. Так, сплата аліментів є добровільним виконанням обов'язку щодо виплати аліментів. Наприклад, укладання угоди про сплату аліментів свідчить про намір добровільно

сплачувати аліменти. Про стягнення аліментів може «йтися в ситуаціях, коли аліментні платежі здійснюються за рішенням суду у разі невиконання обов'язку» [2].

Про неефективність правового регулювання у сфері стягнення та сплати аліментів можна сказати, виходячи із загальної заборгованості з аліментів, розміри яких, на сьогодні, є просто катастрофічними. При цьому пандемія коронавірусу, загальна нестабільність економіки, повномасштабна війна дозволяють припустити, що найближчим часом ця сума збільшуватиметься, тобто аліментні зобов'язання будуть виконуватися гірше.

Усі проблеми, пов'язані зі стягненням аліментів, можна поділити на кілька груп:

- правові;
- соціальні;
- економічні;
- адміністративні.

До соціальних проблем можна віднести зростання кількості розлучень, внаслідок чого відзначається зростання кількості вимог щодо аліментів. Також серед соціальних проблем можна відзначити кризу інституту сім'ї, низький рівень правової культури та ін.

До економічних проблем можна віднести економічну нестабільність, падіння доходів населення, зростання безробіття та ін. проблеми призводять до того, що платники аліментів немає можливості їх сплачувати, оскільки немає для цього коштів.

До адміністративних проблем можна віднести якість роботи судових приставів та інших державних органів. Навіть за наявності рішення суду ці рішення не виконуються іноді через слабку роботу державних органів.

До правових належать ті проблеми, які пов'язані з правовим регулюванням та правовим захистом прав дітей. Так, в даний час подружжя може укласти угоду про сплату аліментів або аліменти можуть стягуватися за рішенням суду. Можна звернути увагу на практику іноземних держав,

наприклад, у «Франції, Швейцарії, Австрії та інших держав при розірванні шлюбу подружжя зобов'язане надати угоду про сплату аліментів до суду для його розгляду та затвердження» [10, с. 73]. Обов'язковість укладання такої угоди дозволяє стягувати аліменти більш ефективно, оскільки сторонами досягається угода щодо суми платежу, порядку та терміну сплати і т. д. В нашій державі громадяни часто не розглядають можливість укладання такої угоди, а орієнтуються лише на те, що розмір аліментів буде визначено судом.

Як наслідок, на законодавчому рівні доречно здійснити цілу низку відповідних змін нормативно-правових актів для усунення прогалин в законодавчому врегулюванні та колізій існуючих правових норм (рис. 3.1).

Варто звернути увагу й на необхідність внесення тимчасових змін, на період до припинення чи скасування воєнного стану на території нашої держави, зокрема рекомендовано:

- припинити звернення стягнення із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника (крім рішень щодо стягнень аліментів й рішень, боржниками за якими є громадяни держави);

- з березня 2022 року проводити відрахування із заробітних плат, пенсій, стипендій та інших доходів боржника лише відповідно до виконання рішень щодо стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни держави;

- заборонити відкриття нових виконавчих проваджень й вжиття заходів примусового виконання рішень на територіях адміністративно-територіальних одиниць, що є тимчасово окупованими внаслідок військової агресії РФ, на період здійснення такої окупації;

- відповідно до рішеннями щодо стягнення аліментів підприємствам, установам, організаціям, фізичним особами, фізичним особам – підприємцям, котрі здійснюють відрахування з заробітних плат, пенсій, стипендій та інших доходів боржника, перераховувати стягнуті кошти на вказаний у заяві чи зверненні стягувача рахунок, а у разі відсутності реквізитів рахунку

стягувача – на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби, приватного виконавця.

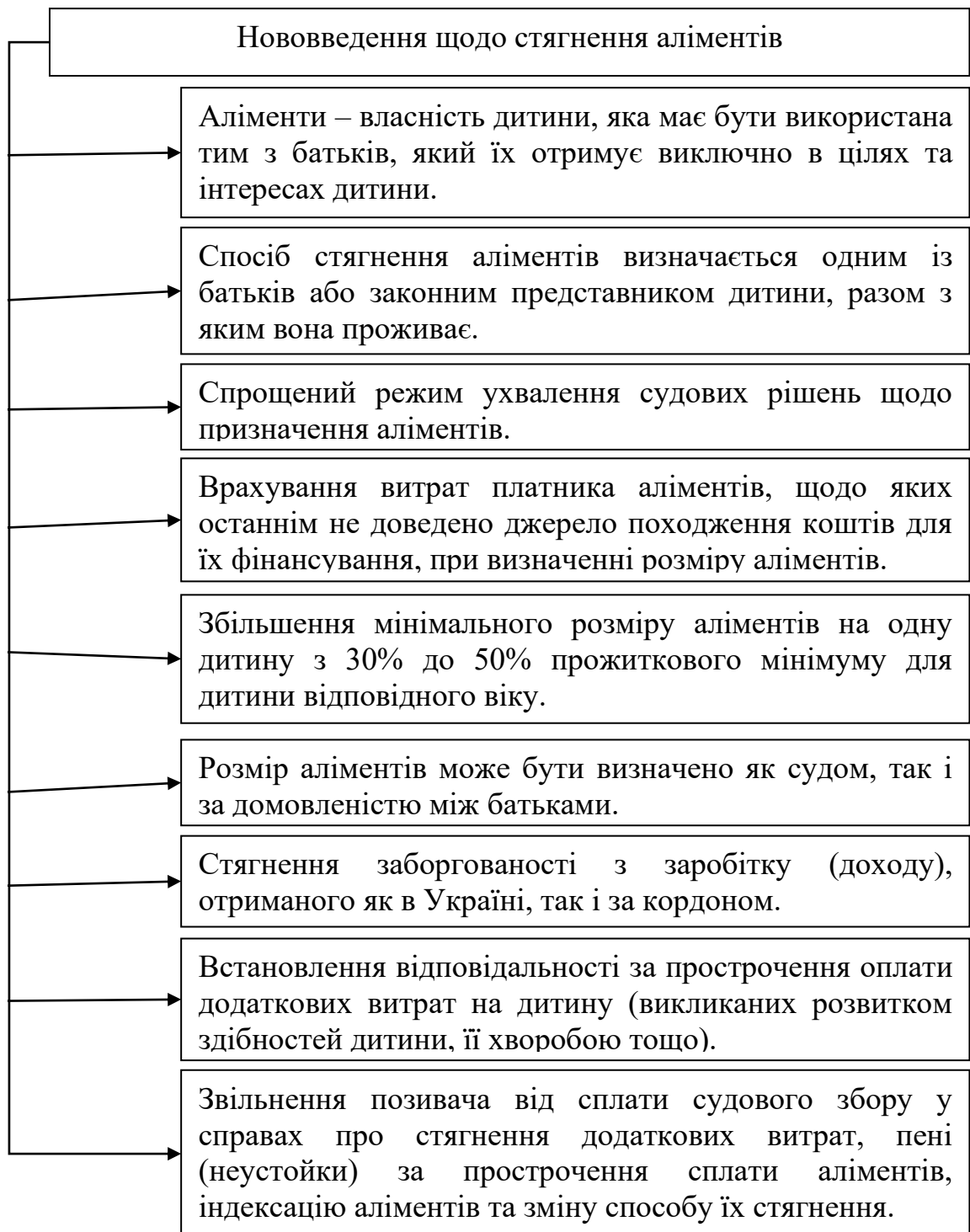

Рис. 3.1. Нововведення щодо стягнення аліментів

Варто також вказати, що відповідно до прийнятих вищевказаних змін не передбачено заборону нарахувати й стягувати пені за простроченні сплати аліментів. Також ст. 196 СКУ передбачає встановлення

відповідальність за прострочення сплати аліментів, зокрема у вигляді стягнень за рішенням суду неустойки (пені) в розмірі 1% суми несплачених аліментів за кожен день прострочення від дня прострочення сплати аліментів до дня їхнього повного погашення або до дня ухвалення судом рішення щодо стягнення пені, однак не більше 100% суми заборгованості. Розміри неустойки можуть бути зменшеними рішенням суду із врахуванням матеріального й сімейного стану платника аліментів.

Отже, в рамках виконавчого провадження виконавці не можуть здійснювати нарахування пені, натомість стягувач наділений правом звертатися до суду із заявою щодо стягнення пені. В разі ухвалення судом рішення щодо стягнення пені й видачі судом виконавчого документу, виконавцем буде здійснено його виконання у встановленому ЗУ «Про виконавче провадження» порядку.

Заборгованість за аліментами платника аліментів, який не працював на час виникнення заборгованості чи є фізичною особою-підприємцем і перебуває на спрощеній системі оподаткування, або є громадянином України, який одержує заробіток (дохід) у державі, з якою Україна не має договору про правову допомогу, визначається виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості (частина друга статті 195 СКУ).

З січня 2023 року до ЗУ «Про виконавче провадження» буде внесено зміни, відповідно до яких стане можливим подання виконавчого документа у електронному форматі. Так, статтю 4 Закону буде викладено в такій редакції: «Виконавчий документ може бути видано у формі електронного документа, на який накладено кваліфікований електронний підпис відповідно до ЗУ «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [42].

На думку автора, введення права стягувача подати виконавчий документ про стягнення аліментних платежів у електронній формі суттєво полегшить процес подання заяви про примусове виконання рішень. На даний час через повномасштабне вторгнення на територію України та проведенням

бойових дій багато громадян проживають за межами України. Перебування в іншій країні унеможлиблює написання та подання заяви про відкриття виконавчого провадження особисто стягувачем.

Отже, значна категорія осіб, які з причини віддаленості від відділу виконавчої служби не могли подати таку заяву, з 1 січня зможуть це зробити в електронному вигляді. Таким чином, введення даної норми повинна дати позитивні результати та ще на один крок наблизити українське суспільство та державу до електронної демократії.

Планується і внесення змін до СКУ. Так, абзац 1 частини 4 статті 187 даного кодексу буде викладено в наступній редакції: «Особа, на користь якої присуджено аліменти на дитину, може самостійно подати заяву про виконання виконавчого документа про відрахування аліментів із заробітної плати, пенсії, стипендії або іншого доходу платника аліментів безпосередньо за місцем виплати платникові аліментів заробітної плати, пенсії, стипендії або іншого доходу в порядку, визначеному ЗУ «Про виконавче провадження» для добровільного виконання рішень про стягнення періодичних платежів» [43]. На сьогодні діюча норма передбачає можливість подання за місцем отримання доходів боржника заяви про відрахування аліментів з виконавчим листом. Судові накази про стягнення аліментних платежів не входили в даний перелік виконавчих документів.

Так як дана норма є спеціальною, на практиці деякі підприємства, установи та організації відмовляли у прийнятті судового наказу та безпосередньому стягненні аліментів з доходів боржника на розрахунковий рахунок стягувача. Судові накази можна було подати виключно до органів державної виконавчої служби. Таким чином, законодавець усунув дану прогалину в законодавстві та вніс відповідні зміни.

Однак наймасштабніші зміни в законодавстві для вдосконалення механізму примусового стягнення аліментних платежів плануються з введенням Єдиного державного реєстру виконавчих документів. Так, виконавчі документи про стягнення аліментів будуть підлягати примусовому

виконанню виключно після їх включення до Єдиного державного реєстру виконавчих документів.

До ЗУ «Про виконавче провадження» планується включити статтю 3-1, яка регулюватиме положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів – автоматизовану систему збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку електронних виконавчих документів, а також надання інформації з нього. До нього будуть обов'язково вноситися всі виконавчі документи про стягнення аліментних платежів, на підставі яких здійснюється примусове виконання судових рішень. Порядок функціонування та ведення «Єдиного державного реєстру виконавчих документів буде встановлюватися спільно Міністерством юстиції України та Державною судовою адміністрацією України» [42].

Планується, що виконавчий документ скріплюватиметься електронним цифровим підписом уповноваженої посадової особи та буде вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше наступного дня з дня його видання. Відтак, державний виконавець буде мати можливість відмовити у прийнятті заяви про примусове виконання аліментних зобов'язань у випадку, якщо виконавчий документ відсутній в Єдиному державному реєстрі виконавчих документів.

У зв'язку з удосконаленням електронного документообміну між органами виконавчої влади законодавцем планується, що всі документи виконавчого провадження органам та особам, які мають офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, будуть надсилатися виключно в електронній формі на такі електронні адреси. І лише за письмовим зверненням таких осіб документи виконавчого провадження їм додатково можуть надсилаються за їхніми адресами, зазначеними у виконавчому документі.

Відповідно і постанови про закінчення виконавчого провадження про стягнення аліментів не пізніше наступного дня з дня її винесення вноситься

до Єдиного державного реєстру виконавчих документів та надсилається до суду чи іншого органу (посадовій особі), який видав виконавчий документ.

Однак найцікавіша та дуже неоднозначна норма, яку законодавець планує внести в майбутньому – це правова норма про те, що державний виконавець, в провадженні якого знаходиться виконавче провадження, за заявою стягувача чи з власної ініціативи може накласти арешт на грошові кошти, які перебувають на рахунках (вкладах) чи на зберіганні у банках, інших фінансових установах і належать особі, яка має заборгованість перед боржником. Такий арешт зніматиметься, якщо протягом п'яти днів з дня його накладення стягувач не звернеться до суду про звернення стягнення на грошові кошти такої особи в порядку, встановленому процесуальним законом.

Це означатиме, що, у разі наявності заборгованості зі сплати аліментів державний виконавець матиме можливість накласти арешт не лише на грошові кошти боржника, але й на грошові кошти третіх осіб, які мають певні грошові зобов'язання перед боржником. Однак, термін введення такої зміни невідомий.

На думку автора, це пов'язано з тим, що законодавцем ще не продумано механізм, завдяки якому можна буде накласти такий арешт. Так, виникають питання: яким чином державний виконавець дізнається персональну інформацію про особу, яка винна боржнику кошти? яким чином в Автоматизованій системі виконавчого провадження накласти арешт на банківські рахунки такої особи, якщо вона не являється боржником у виконавчому провадженні про стягнення аліментів? Ці і ще багато інших питань залишаються без відповіді. Таким чином, введення даної правової норми є передчасним і потребує додаткового врегулювання та подальшої зміни підзаконних нормативно-правових актів.

Таким чином, механізм примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів потребує подальшого вдосконалення. Заплановані законодавчі зміни спрямовані на удосконалення на полегшення примусового

виконання аліментів як для державного виконавця, так і для сторін виконавчого провадження.

3.2. Шляхи вдосконалення законодавчих норм, що регулюють порядок примусового стягнення аліментів

Незважаючи на постійне внесення змін та доопрацювання нормативно-правових актів, що регулюють порядок примусового стягнення аліментів, механізм примусового виконання рішень судів про стягнення аліментних зобов'язань потребує подальшого удосконалення. Не всі колізії, прогалини та неточності правових норм усунуті законодавцем.

Наприклад, до цього часу законодавством України не передбачена така підстава для закінчення виконавчого провадження зі стягнення аліментних платежів, як смерть дитини. З одного боку смерть дитини, на яку сплачуються аліменти, відповідно до СКУ є підставою припинення аліментних зобов'язань.

А з іншого – в ЗУ «Про виконавче провадження» це не є підставою для завершення державним виконавцем виконавчого провадження про стягнення аліментів. Це пов'язано з тим, що в нормативно-правові актах, які регулюють примусове виконання рішень судів, дитина, на яку виплачуються аліменти, не розглядається стороною виконавчого провадження. Звідси відсутність такої підстави для закінчення виконавчого провадження державним виконавцем. Але практично такі ситуації можливі. І в таких випадках аліментні зобов'язання повинні бути припинені, але державний виконавець цього зробити не може, бо немає законних підстав для закінчення виконавчого провадження або ж повернення виконавчого документа без виконання.

Таким чином, законодавство України, а саме статтю 39 ЗУ «Про виконавче провадження» потрібно доповнити нормою наступного змісту: «Виконавче провадження підлягає закінченню у разі смерті, оголошення померлим або визнання безвісно відсутнім дитини, на утримання якої були присуджені аліменти» [2].

Також законодавцем не врегульоване питання щодо закінчення виконавчого провадження у разі позбавлення батьківських прав стягувача щодо дитини, на утримання якої присуджені аліменти. Так, на практиці суд не направляє, і не зобов'язаний направляти згідно законодавства України, рішення про позбавлення батьківських прав до виконавчої служби. Таким чином, державний виконавець не знаючи про можливе існування такого рішення, продовжує примусове стягнення аліментів і перерахування коштів особі, яка фактично втратила право на отримання таких аліментів.

Отже, законодавство України, а саме статтю 39 ЗУ «Про виконавче провадження» потрібно доповнити нормою: «Виконавче провадження підлягає закінченню у разі позбавлення батьківських прав стягувача щодо дитини, на утримання якої присуджені аліменти» [39].

Статтею 199 СКУ передбачено, що, якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу. Це також стосується і аліментних зобов'язань. Так, «якщо дитина навчається, то право на звернення до суду з позовом про стягнення аліментів має той з батьків, з ким проживає дочка, син, а також самі дочка, син, які продовжують навчання» [62].

Однак аліментні зобов'язання припиняються з досягненням 23-річного віку або ж до двадцятиріччя, якщо особа навчання припинила. Одночасно, відповідно до ЗУ «Про освіту» передбачено три рівні повної загальної середньої освіти, які загалом тривають 12 років. Початкова освіта здобувається, як правило, з шести років. Діти, яким на початок навчального

року виповнилося сім років, повинні розпочинати здобуття початкової освіти цього ж навчального року [50]. Вища освіта, відповідно до ЗУ «Про вищу освіту», здобувається на основі повної загальної середньої освіти. Здобуття ступеня бакалавра потребує навчання у вищому навчальному закладі протягом чотирьох років. Додатково – «півтора-два роки на здобуття ступеня магістра» [40].

Проводячи підрахунок строку навчання, можна дійти висновку, що особи здобувають вищу освіту в середньому десь в 24 роки, а якщо почали навчання в школі в 7-річному віці – то в 25 років. А якщо особа навчається у спеціалізованих вищих навчальних закладах (наприклад, на лікаря-хірурга), то в 27-8 років. Таким чином, 23-річний вік, до якого можливі аліментні зобов'язання, не узгоджується з законодавством про освіту.

З іншого боку, на думку Є. Ханович, «враховуючи соціально-економічну ситуацію в нашій країні, рівень безробіття та конкурентоздатність на ринку праці осіб старшого віку, можна стверджувати, що особа, яка досягла двадцятирічного віку може успішно поєднувати роботу та отримати освіту на заочній формі навчання» [66].

Щодо даної думки, хочеться зауважити, що бюджетна заочна форма навчання існує не у всіх вищих навчальних закладах та не по всіх спеціальностях. Отже, не всі особи, що продовжують навчання, можуть самі себе утримувати.

Виходячи з цього, сімейне законодавство України потрібно узгодити з законодавством, яке регулює здобуття освіти в Україні. Для цього потрібно з пункт 1 статті 199 СКУ викласти в наступній редакції: «Якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до фактичного закінчення навчання за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу» [39].

Також у чинному законодавстві з приводу наявності заборгованості з їх сплати є цікава норма, однак вона, на думку автора, дещо недоопрацьована. Так, відповідно до статті 7 ЗУ «Про Кабінет Міністрів України», його

«членами не можуть бути громадяни України, які мають заборгованість зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання» [48]. Наявність такої заборгованості за тяжкістю правопорушення прирівнюється до правопорушення, пов'язаного з корупцією, або ж до не погашеної або не знятої судимості. Таке положення до законодавства було внесено у зв'язку зі створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання.

Одночасно у 2018 році «наявність заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, що призвела до виникнення заборгованості, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, стала підставою для дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради» [53]. А також відповідні зміни були внесені до ЗУ «Про центральні органи виконавчої влади», згідно з якими «пропозиція міністра про звільнення з посади першого заступника міністра та заступників міністра повинна бути внесена у разі наявності у них заборгованості зі сплати аліментів на утримання дитини, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання» [54]. ЗУ «Про прокуратуру» також містить аналогічне положення, однак «строк заборгованості для прокурорів не може перевищувати шести місяців» [52].

Таким чином, для членів КМУ та прокурорів законодавець ставить більш жорсткі вимоги щодо заборгованості по сплаті аліментів. Особи, які займають такі посади, не мають права допустити наявність заборгованості, яка перевищує суму платежів за шість місяців. Одночасно до нижчих посад, таких як заступники міністрів, депутати місцевих рад, законодавець визначає такий строк у дванадцять місяців. Однак до деякої категорії осіб, які

займають високі посади в органах влади (наприклад, депутати Верховної Ради України) такі вимоги у законодавстві відсутні.

Така ситуація, на думку автора, є недоречною та потребує подальшого доопрацювання на рівні внесення змін в нормативно-правові акти, що регулюють вступ на публічну службу, проходження такої служби та вимоги до кандидатів у державні службовці та службовців органів місцевого самоврядування.

Так, законодавство України слід доповнити правовими нормами, відповідно до яких, особа не матиме права займати посади в органах державної влади та органах місцевого самоврядування у разі наявності в неї заборгованості по сплаті аліментів, сума якої перевищує суму платежів за шість місяців з дати пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, а у разі виникнення такої заборгованості під час проходження публічної служби, підлягає звільненню у разі неусунення такої заборгованості протягом встановленого законодавством строку.

Крім того, на нашу думку, особливу увагу необхідно приділити рішенням питань щодо впливу на злісних неплатників аліментів, а також створення дієвих механізмів стягнення аліментів для належного забезпечення соціально незахищених верств населення, насамперед дітей. Для цього потрібно законодавчо розширити перелік заходів, спрямованих на боротьбу з неплатниками аліментів, оскільки вже існуючих заходів недостатньо. Як такі заходи впливу можна передбачити, наприклад, заборона на реєстрацію автотранспорту та на державну реєстрацію прав на нерухоме майно та угод з ним, а також відмову в іпотеці та у видачі кредитів.

На додаток можна було б ще внести такий значний захід, а саме на тимчасово обмежити видачу посвідчення водія, або ж призупинити його використання або навіть повністю вилучати, оскільки якщо врахувати що багато боржників їздять на особистому автотранспорті. даного стягнення, розмір заборгованості повинна дорівнювати ціні вилученого майна. А коли розмір заборгованості не такий великий, дієвий мірою для його погашення

стало б повне вилучення водійського посвідчення. Зрозуміло, такі заходи мають поширюватися не на всіх боржників за аліментними зобов'язаннями, а лише на найзлісніших аліментників, якщо судовий пристав-виконавець дійде висновку, що іншими способами неможливо досягти стягнення боргу.

Однак цей захід не повинна застосовуватись щодо неплатників аліментів, для яких Робота водієм є основним джерелом доходів. Крім цього, не можна позбавляти прав боржників, які мешкають у віддалених місцевостях, де відсутня розвинена інфраструктура. Також не можна позбавити прав водія людей з I або II групою інвалідності, а також боржників, у яких на утриманні перебувають особи зазначеної категорії, якщо вони вимушені користуватись транспортним засобом. Можна встановити інші обмеження, пов'язані, наприклад, з діяльністю боржника з проведення свого дозвілля, а саме: призупинення дії закордонного паспорта, мисливського квитка, права на керування плавзасобом або літальним апаратом.

Варто також наголосити, що найчастіше серед заходів, спрямованих на виконання обов'язків щодо сплати аліментів, розглядаються посилення кримінальної відповідальності, арешт майна та ін. На сьогодні встановлено заборону на виїзд із країни за наявності щодо особи виконавчих проваджень, які можуть бути порушені у тому числі через борги за аліментами.

У роботі О.С. Юніна наводиться приклад, «коли в аеропорту було затримано неплатника аліментів, який хотів виїхати за кордон з метою дорогого лікування. Для того щоб отримати право на виїзд, боржник сплатив всю заборгованість у повному обсязі» [70, с. 136].

Цей приклад, на нашу думку, не є коректним. Якщо особі життєво важливе дороге лікування, у тому числі за кордоном, необхідно надати право виїзду на лікування за наявності всіх необхідних документів: довідок, виписок і т. д. Оскільки обмеження права на виїзд для таких осіб ставить під загрозу їхнє життя та здоров'я. Право на життя є невід'ємним правом особи, та заборона виїзду на лікування за кордон може спричинити незворотні

наслідки, у тому числі смерть особи. Тобто опосередковано така заборона порушує право на життя та здоров'я.

Необхідно розробити механізм, за якого особи, які виїжджають на лікування, мали б можливість залишити країну навіть за наявності заборгованості по аліментам. Наприклад, це можуть бути такі підстави, як тяжка хвороба, складнощі в отриманні допомоги, необхідність термінового оперативного чи іншого медичного втручання і т. д.

Як забезпечувальний захід можна використовувати арешт частини майна та коштів. У ситуації, якщо особа не повернеться з-за кордону у встановлений термін, арештоване майно та кошти можуть бути використані для погашення заборгованості за аліментами. Необхідно, щоб вартість арештованого майна несуттєво перевищувала суми заборгованості за аліментами.

Також необхідно передбачити можливість виїзду за кордон за службовою потребою, також із частковим накладенням арешту на майно. Це пов'язано з тим, що виїзд за кордон за службовою необхідністю сприяє отриманню заробітної плати та погашення боргу. Обмеження ж права на виїзд у таких ситуаціях, навпаки, може гальмувати виконання аліментних зобов'язань.

Посилення кримінальної відповідальності не можна назвати ефективним заходом у разі порушення аліментних зобов'язань. Наявність судимості не сприяє працевлаштуванню, та притягнення до відповідальності особи за несплату аліментів фактично знижує можливість стягнення аліментів. Кримінальної відповідальності, передбаченої в даний час статтями ККУ на сьогодні достатньо, і посилювати її не варто.

Якщо особа працює без трудового договору або з укладанням трудового договору, але розмір заробітної плати в договорі менший за реальну, тобто отримує «сіру» заробітну плату, то також можуть бути проблеми зі стягненням аліментів. Законом встановлена можливість стягнення аліментів у фіксованій сумі. При цьому розмір фіксованої суми

встановлюється судом у кожному конкретному випадку окремо. Фіксований розмір аліментів також може бути встановлений для осіб, які не мають джерела доходу. Якщо особа не має джерела доходу, також необхідно вживати заходів, спрямованих на примусове виконання обов'язків.

Наприклад, пропонується безліч заходів, «спрямованих на виконання аліментних зобов'язань, наприклад примусове працевлаштування, сприяння пошуку роботи, примус укладання договору на військову службу, обмеження дії електронних та банківських карт боржника тощо» [1, с. 117]. Однією з найрозумніших заходів є примусове працевлаштування на муніципальні та державні підприємства з метою утримання певного відсотка заробітної плати для погашення боргів з аліментів.

Також пропонується створення державного реєстру боржників та аліментного фонду, з якого виплачуватиметься допомога громадянам, якщо платники аліментів не виконують свій обов'язок. На нашу думку, створення аліментних фондів фактично призведе до того, що питання виплати аліментів візьме він держава, а платники аліментів ухилятимуться від свого обов'язку. При цьому аліменти з державного фонду виплачуватимуться за рахунок працюючих громадян, борги перед державою платники аліментів навряд чи погасять. Дана пропозиція є «спірною і вимагає детального опрацювання та вивчення» [2].

Більш ефективною є розробка заходів, спрямованих на те, щоб платники аліментів виконували свій обов'язок, наприклад, шляхом працевлаштування на будь-які спеціальності тощо. Загалом можна сказати, що питання сплати та стягнення аліментів носить не лише правовий, але також і соціальний та економічний характер, відповідно, для вирішення наявних проблем необхідно не лише приймати заходи, пов'язані з правовим регулюванням, але також і підвищувати загальний рівень життя в країні, використовувати соціальну рекламу для збільшення свідомості та правової культури громадян та вживати інших заходів.

Таким чином, законодавчі норми, що регулюють порядок примусового стягнення аліментних платежів, потребують подальшого удосконалення, а саме:

- усунення прогалин, через які неможливо вирішити деякі питання та вийти з проблемних ситуацій, що виникають при примусовому стягненні аліментів;

- виключення колізійних норм для систематизації та узгодження законів та підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють різні аспекти примусового виконання аліментів;

- доопрацювання та прийняття нових норм у зв'язку з технологічним, інформаційним та економічним розвитком суспільства.

ВИСНОВКИ

Аліментні зобов'язання – це зобов'язання утримувати одними членами сім'ї інших, які мають потребу у цьому. Ознаками таких зобов'язань є те, що вони встановлюються законодавством, носять майновий, особистісний та триваючий характер, мають цільову спрямованість, виникають між рівними та незалежними один від одного суб'єктами. Такий вид зобов'язань складається з трьох елементів – суб'єкта, об'єкта аліментних зобов'язань та змісту, який в свою чергу поділений на суб'єктивне право та суб'єктивний обов'язок. Аліментні зобов'язання виконуються переважно добровільно, однак законодавством закріплено примусове виконання таких зобов'язань на підставі рішення суду. Так, примусове виконання рішень судів про стягнення аліментів покладено на державну виконавчу службу. Саме державний виконавець відкриває виконавчі провадження зі стягнення аліментів, здійснює примусове виконання таких рішень та завершує такі провадження.

В результаті написання магістерської роботи було зроблено такі висновки.

1. У світі стягнення аліментів відіграє важливу роль у забезпеченні осіб, яким необхідний цей процес. Цей процес загальновідомий у багатьох країнах світу. Головною відмінністю стягнень аліментів у нашій країні від зарубіжних країн, це недостатність даного процесу та недостатність відповідальності та правосвідомості громадян. У нашій країні стягнення аліментів є актуальним так як, безліч справ залишаються не виконаними, у зв'язку з недосконалістю закону та правосвідомості громадян. У деяких випадках стягнення аліментів не просувається через обмеженість законом діяльності судових виконавців. Для покращення становища необхідно збільшити права у випадках судових виконавців, а саме перевірка приватної власності боржника у присутності понятих, а також створення певної бази боржників для полегшення розшуку боржників. А також однією з проблем є

не зацікавленість судових виконавців через мізерний прибуток виконавчого провадження пов'язаного з аліментами, враховуючи те, що заборгованість може становити понад мільйон і судовий виконавець витрачає час на пошуки боржника та виконавчі заходи, вони зобов'язані отримувати певний відсоток від заборгованості у разі сплати боргу.

2. На сьогодні аліментні зобов'язання у законодавстві врегульовані досить розгорнуто, проте законодавство та правозастосовна практика, як і раніше, недосконалі. Так, важливою проблемою є відсутність угод із західноєвропейськими державами, які передбачали б взаємне визнання та виконання судових рішень. Це призводить до неможливості виконання рішень судів про стягнення аліментів на теренах інших держав. Основні причини, які породжують необхідність примусового виконання виконавчих документів про стягнення аліментів і заборгованості по аліментних платежах, криються в проблемах сучасного інституту сім'ї – це розірвання шлюбів, народження дітей поза шлюбом та позбавлення батьків батьківських прав. Тому однією з масштабних цілей держави на сьогодні є підвищення статусу інституту сім'ї у свідомості громадян.

3. Законодавство, що регулює процедуру відкриття та завершення виконавчих проваджень такого виду, підстави для відкриття чи завершення таких проваджень не зазнало суттєвих змін. Однак з прийняттям у 2016 році нового закону «Про виконавче провадження» було доопрацьовано та чітко окреслено обставини, на підставі яких державні виконавці відкривають та завершують виконавчі провадження про стягнення аліментних зобов'язань. Однак перелік таких підстав ще потребує доповнення та внесення відповідних змін в нормативно-правові акти, які регулюють примусове виконання рішень судів. Однак, нормативно-правові акти, що визначають порядок примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів, потребують, безумовно, подальшого доопрацювання. Зокрема, чинним законодавством України встановлено, що підставами для припинення аліментних зобов'язань є смерть дитини, на яку потрібно було сплачувати

аліменти. Однак, це не є підставою для завершення державним виконавцем виконавчого провадження зі стягнення аліментів. Отже, ЗУ «Про виконавче провадження» потрібно доповнити нормою такого змісту: «Виконавче провадження підлягає закінченню у разі смерті, оголошення померлим або визнання безвісно відсутнім дитини, на утримання якої були присуджені аліменти». Аналогічною є ситуація з випадками, коли стягувача позбавляють батьківських прав щодо дитини, на утримання якої присуджені аліменти. У таких ситуаціях аліментні зобов'язання припиняються, однак це не є підставою для завершення примусового стягнення аліментів. У таких випадках для спрощення закриття виконавчого провадження законодавство України, що регулює примусове виконання рішень судів про стягнення аліментів потрібно доповнити нормою наступного змісту: «Виконавче провадження підлягає закінченню у разі позбавлення батьківських прав стягувача щодо дитини, на утримання якої присуджені аліменти». З введенням даних норм сімейне законодавство повністю узгодиться з законодавством про примусове виконання рішень судів.

4. Протягом останніх років було удосконалено законодавство, яке визначає повноваження державних виконавців при примусовому виконанні аліментів. Саме для покращення якісного виконання та для збільшення кількості аліментних зобов'язань, по яким відсутня заборгованість по сплаті, були розширені права державних виконавців. Зміни, що були внесені до переліку повноважень державного виконавця, були спрямовані на удосконалення механізму примусового виконання виконавчих документів про стягнення аліментів. Додатково сімейне законодавство України потрібно узгодити з законодавством, яке регулює здобуття вищої освіти в Україні. Для цього СКУ необхідно доповнити правовою нормою, відповідно до якої батьки зобов'язані будуть утримувати повнолітніх дітей, якщо ті продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, до фактичного закінчення навчання за умови, що батьки можуть надавати таку матеріальну допомогу.

Найбільш суттєвих змін зазнали саме ті нормативно-правові акти, які регулюють порядок примусового виконання аліментних зобов'язань. Так, позитивними новелами законодавства є створення Автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру боржників. Удосконалено процедуру контролю за боржниками, які добросовісно сплачують аліменти. Розширено засоби впливу на боржників, у яких наявна заборгованість по сплаті аліментів, а саме: введено тимчасові обмеження у праві виїзду за кордон, у праві користування зброєю та транспортними засобами, у праві полювання; доопрацьовано процедуру арешту майна та коштів боржника, притягнення його до адміністративної відповідальності.

Одним із важливих правових заходів є закріплення у законі обов'язкового складання проекту угоди про сплату аліментів, яке затверджуватиметься судом при розірванні шлюбу. За відсутності згоди сторін кожен із учасників відносин повинен буде надавати свій проект і суд шукатиме компромісний варіант та режим сплати аліментів, їх розміру тощо. Крім правових заходів, необхідно проводити державну політику, спрямовану на підвищення свідомості дітей та батьків, правової культури громадян та почуття відповідальності, для того, щоб у разі виникнення підстав для сплати аліментів громадяни добровільно їх сплачували.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамова О. До питання про поняття аліментів, аліментних правовідносин та особливості аліментних зобов'язань / О. Адамова // Юридичний вісник. – 2019. – №3. – С.117-122.
2. Атаманчук Т.Р. Аліментні зобов'язання на утримання дитини: проблеми і перспективи удосконалення законодавства. Кваліфікаційна робота випускника освітнього ступеня магістра за освітньою програмою «правознавство» [Електронний ресурс] / Т. Атаманчук. – Режим доступу: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/45374/1/%D0%90%D1%82.pdf>
3. Алексеева О.Є. Проблемні аспекти примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) щодо боржників, до яких застосовуються персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) / О. Алексеева // Актуальні проблеми держави і права. – 2019. – С. 10-21.
4. Андрущенко Т. С. Особливості нотаріального посвідчення договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно / Т. Андрущенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2013. – № 21. – С. 186-188.
5. Антокольська М. В. Семейне право: підручник / М. Антокольська. М. : Юрист-Инфо, 2012. – 336 с.
6. Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.03 / Л. Афанасьєва. – Харків, 2003. – 187 с.
7. Афанасьєва Л.В. Аліментні правовідносини в Україні: монографія / Л. Афанасьєва. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – 224 с.
8. Ахмач Г. М. Договірні правовідносини членів сім'ї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Г. Ахмач. – Одеса, 2009. – 19 с.

9. Бадалова О.С. Історико-правова природа становлення діяльності державної виконавчої служби України / О. Бадалова // Наукові праці. – 2012. – Випуск 174. – Том 186. – С. 49-53.

10. Бадалова О.С. Реформа державної виконавчої служби України – шлях до створення правової держави / О. Бадалова // Наукові праці. Державне управління. – 2012. – Випуск 196. – Том 208. – С. 73-76.

11. Бадалова О.С. Шляхи реалізації діяльності державної виконавчої служби України в короткостроковій перспективі / О. Бадалова // Наукові праці. Державне управління. – 2014. – Випуск 237. – Том 249. – С. 13-20.

12. Береза Н. Виконавче провадження по новому: новели, переваги та недоліки / Н. Береза // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Випуск 3 (7). – С. 41-45.

13. Вербіцька М. Деякі аспекти розгляду справ з приводу рішень, дій чи бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця в адміністративному судочинстві / М. Вербіцька, В. Балик // Актуальні проблеми правознавства. – 2021. – №4 (28). – С. 25-30.

14. Вербіцька М. Актуальні проблеми стягнення аліментів на неповнолітніх дітей / М. Вербіцька // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право. 2012. – Вип. 20, ч. 1, т. 2. – С. 32-36.

15. Вирок Іваничівського районного суду Волинської області від 20.11.2020 у справі № № 156/578/20. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92975203>.

16. Городецька Ю. Виконавче провадження як засіб примусу: проблеми та шляхи вдосконалення / Ю. Городецька // Наукові праці. Державне управління. – 2016. – Випуск 255. – Том 267. – С. 39-44.

17. Декларація прав дитини. Резолюція 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН 20.11.1959. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakononline.com.ua/documents/show/140610__140610

18. Дерев'янюк Б.В. Становлення законодавства й практики діяльності органів із забезпечення виконання рішень господарських та інших судів у 1990-2005 роках / Б. Дерев'янюк // Актуальні проблеми правознавства. – 2014. – С. 255-260.

19. Єршова Н. М. Майнові правовідносини в сім'ї / Н. Єршова – М. : Наука, 1979. – 160 с.

20. Заставна О. Регулювання аліментних відносин у транскордонному просторі / О. Застава // Юридичний вісник. – 2021. – №1. – С. 166-173.

21. Ієвіня О. Аліментний досвід: до питання значення, термінології та поняття / О. Ієвіня // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2019. – №1.

22. Інструкція з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 року №512/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>

23. Калітенко О.М. До питання про цільове призначення аліментів на дитину / О. Калітенко // Часопис цивілістики. – Випуск 27. – С. 45-48.

24. Кан П.Л. Виконання рішень цивільних судів в Україні / П.Л.Кан – К. – 2006. – С. 22.

25. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х // Відомості Верховної Ради України. – 1984. – № 51. – Ст.1122.

26. Коломієць Ю. Аналіз судової практики та пропозиції до законодавства України щодо видів доходів, з яких утримуються аліменти / Ю. Коломієць, С. Сулейманова // Актуальні проблеми держави і права. – 2020. – С. 78-86.

27. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання від 23.11.2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_112#Text

28. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. ООН. Верховна Рада України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

29. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. Б – Ст.131

30. Левківський Б. Юридична природа договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно / Б. Левківський, Є. Виговська // Підприємництво, господарство і право, 2012. – № 6. – С. 61-64.

31. Масевич М. Г. Передумови виникнення аліментних зобов'язань / М. Масевич // Правові питання. – 2020. – № 11. – С. 87-96.

32. Мироненко В. П., Пилипенко С. А. Сімейне право України : підручник / за заг. ред. В. П. Мироненко. Київ : Правова єдність, 2008. – 477 с.

33. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України [Відп. ред. С. С. Яценко]. – К. А.С.К., 2002. – 968 с.

34. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. [5-те вид. перероб. і допов.]. – Київ : Юридична думка, 2008. – 1216 с.

35. Новохатська, Я. Право власності на аліменти, одержані на дитину / Я. Новохатська // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 10. – С. 7-11.

36. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14, № 15-16, № 17. – Ст.112.

37. Положення про Автоматизовану систему виконавчого провадження, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 05.08.2016 року №2432/5: Наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 року №2432/5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text>

38. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1404-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – Ст.542.

39. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст.207. (втратив чинність 02 червня 2016 р.)

40. Про вищу освіту. Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст.2004.

41. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 р. № 2147-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст.436.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації: Закон України від № 2801-IX 1 грудня 2022 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-20?find=1&text=%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B5#w1_1

43. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання: Закон України від 03.07.2018 р. № 2522/5 // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 36. – Ст.272.

44. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.02.2022. № 122 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-2022-%D0%BF#Text>

45. Про індексацію грошових доходів населення: Закон України від 3 липня 1991 року № 1282-XII. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 42. – Ст.551.

46. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів: Постанова Пленуму ВСУ №3 від 15.05.2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-06#Text>.

47. Про державний бюджет України на 2023 рік: Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>

48. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст.222.

49. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02 червня 2016 р. № 1403-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 29. – Ст.535.

50. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380.

51. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: Постанова КМУ від 26 лютого 1993 р. N 146. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93- %D0%BF#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text).

52. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – Ст.12.

53. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11.07.2002 № 93-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 40. – Ст.290.

54. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385.

55. Реформа виконавчого провадження. Perezavantazhennja. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kavyn.kr.ua/reforma-vikonavchogo-provadhennja-perezavantazhennja>.

56. Рішення Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 19.11.2020 у справі № 243/9935/20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92951435>.

57. Ромовська З. В. Аліментні зобов'язання: конспект лекцій / З. Ромовська. – Львів : Львів. ун-т, 1973. – 59 с.

58. Ромовська З.В. Сімейне право – перспектива розвитку / З. Ромовська // Основні напрями реформи цивільного права в Україні: збірник статей. – К., 1997. – С. 120-130.

59. Сапейко Л. В. Аліменти дітям та батькам : монографія / Л. Сапейко, В. Кройтор. – Харків : Еспада, 2008. – 160 с.

60. Сімейне право: нотаріат. Адвокатура. Суд : наук.-практ. посіб. з інформ. дод. на лазерному носії : у 2 кн. / [С. Я. Фурса, Л. Ю. Драгневич, О. С. Пульнева та ін.]; заг. ред. С. Я. Фурса. Київ: Центр правових досліджень Фурси, 2005. – Кн. 1. – 894 с.

61. Сімейне право України. підручник / за ред. В. С. Гопанчука. – Київ: Істина, 2002. – 304 с.

62. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст.135.

63. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / З. В. Ромовська. 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре», 2009. – 428 с.

64. Труба В. І. Аліментні правовідносини: види та правова природа / В. Труба // Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Серія: Правознавство. 2014. – Т. 19. – Вип. 3 (24). – С. 44-48.

65. Ханович Є.Д. Підстави припинення аліментних зобов'язань батьків щодо харчування дітей / Є. Ханович // Наука Європи. – 2019. – № 37. – С. 48-55.

66. Ханович Є.Д. Правове регулювання аліментних зобов'язань батьків по утриманню дітей у міжнародних відносинах / Є. Ханович // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 5. – С. 286-292.

67. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст.356.

68. Чепис О.І. Аліментні правовідносини: поєднання приватних інтересів та імперативного регулювання / О. Чепис // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2008. – С. 216-218.

69. Щодо розрахунку суми доходу фізичної особи-підприємця на спрощеній системі оподаткування з метою утримання аліментів : лист Державної фіскальної служби від 11 лист. 2015 р. № 10480/П/99-99-17- 02-02-14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/baneryi/podatkovyi-konsultatsii/konsultatsii-dlya-fizichnih-osib/print-65090.html>

70. Юнін О.С. Стягнення заборгованості по аліментах та притягнення боржника до відповідальності за невиконання аліментних обов'язків: проблеми теорії та практики / О. Юнін // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпропетровськ. – 2017. – № 1. – С. 132-139.

71. Явор О. А. Юридичні факти в сімейному праві України: усталені підходи і новітні тенденції: монографія / О. Явор. – Х. : Право, 2016. – 352 с.

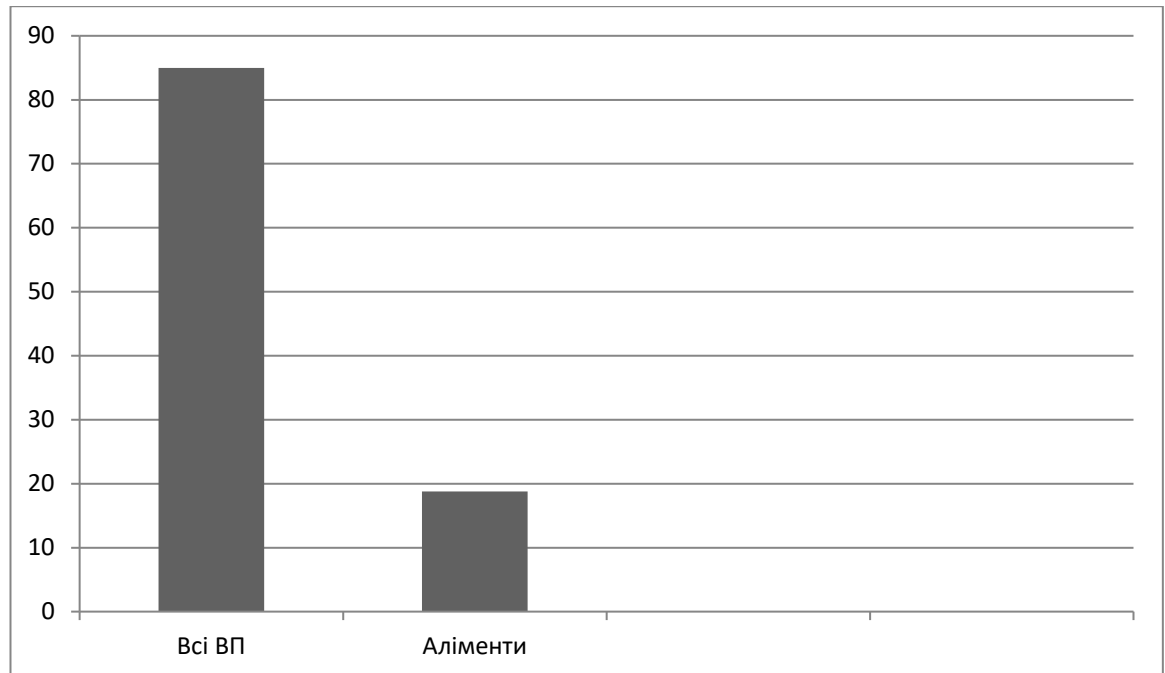
72. Cynthia Lee Starnes. The Marriage Buyout: The Troubled Trajectory of U.S. Alimony Law. 236 p. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.questia.com/library/120090031/the-marriage-buyout-the-troubled-trajectory-of-u-s>.

73. Ira Mark. Child Support Judgments: Comparing Public Policy to the Public's Policy International / Ira Mark, Ellman Stephen, McKay Joanna, Miles Caroline Bryson // Journal of Law, Policy and the Family. – Volume 28. – Issue 3, December 2014. – PP. 274-301.

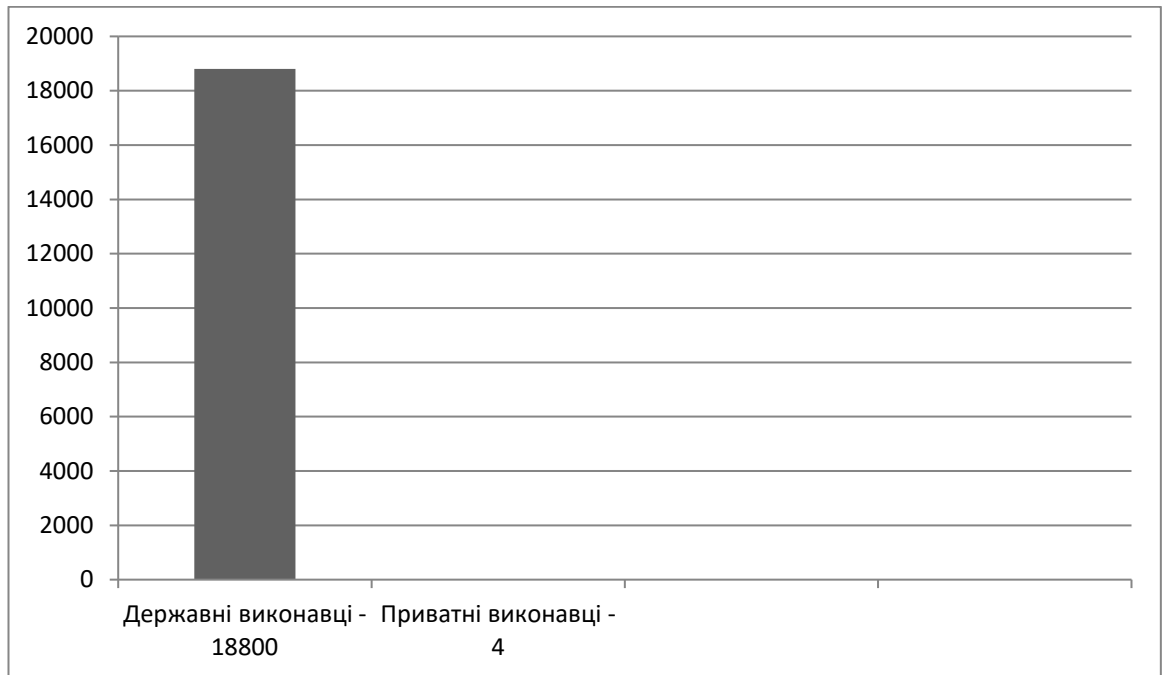
74. Jennifer E. Lansford. Parental Divorce and Children's Adjustment / Jennifer E. Lansford // Perspectives on Psychological Science 4(2). – March 1. – 2009. – 12 p.

ДОДАТКИ**Додаток А**

Співвідношення виконавчих проваджень про стягнення аліментів, які перебувають на виконанні у державних виконавців Миколаївської області, до загальної кількості виконавчих проваджень.

Співвідношення виконавчих проваджень про стягнення аліментів, які перебувають на виконанні у державних виконавців Миколаївської області, до загальної кількості виконавчих проваджень про стягнення аліментів, які перебувають на виконанні у приватних виконавців Миколаївської області.

Інформація Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) щодо стану примусового виконання рішень судів про стягнення аліментів.

Чимало платників аліментів не сплачують відповідні платежі своєчасно та в повному обсязі, вважаючи, що можуть нехтувати своїм батьківським обов'язком з утримання дитини та уникнути заходів примусового виконання рішень. Однак, така думка хибна.

Відповідно до вимог чинного законодавства, за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму платежів за 3 місяці, стягнення може бути звернено на майно боржника, яке полягає в його арешті, вилученні (списанні коштів з рахунків) та примусовій реалізації.

Так, з початку 2023 року, в результаті вжитих державними виконавцями Миколаївщини заходів примусового виконання рішень, стягнуто понад 1 мільярд грн.. аліментних платежів на користь майже 50 тисяч дітей.

✓ Наприклад, під час примусового виконання рішення державним виконавцем Першого відділу ДВС у Баштанському районі Миколаївської області відповідно до платіжних інструкцій, направлених до банківської установи, з рахунків боржника списано понад 330 тис. грн., з яких більше як 100 тис. грн.. – штраф за наявну заборгованість зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за три роки.

✓ Завдяки діям державного виконавця Другого відділу ДВС у Баштанському районі Миколаївської області, належна боржнику земельна ділянка площею в 5,82 га реалізована майже за 290 тис. грн. Коштів, отриманих від реалізації арештованого майна, було достатньо для погашення боргу в повному обсязі, в тому числі штрафу та виконавчого збору.

✓ А за результатами вжитих заходів державним виконавцем Другого відділу ДВС у Первомайському районі Миколаївської області майно ще

одного неплатника аліментів, а саме ½ квартири, належної йому на праві власності, реалізовано на електронних торгах за 176 тис. грн. з метою погашення заборгованості.

✓ Також, аби не залишитися без майна, інший боржник сплатив заборгованість по аліментах у розмірі понад 420 тис. грн, про що стягувач повідомила державного виконавця Першого відділу ДВС у Первомайському районі Миколаївської області у відповідній заяві, а також понад 42 тис. грн.. виконавчого збору на користь держави.

✓ Під час примусового виконання рішення державним виконавцем Першого відділу ДВС у Вознесенському районі Миколаївської області відповідно до платіжних інструкцій, направлених до банківської установи, з рахунків боржника списано понад 210 тис. грн. та перераховано стягувачу в якості аліментів.

✓ Одночасно, завдяки діям державного виконавця Другого відділу ДВС у Вознесенському районі Миколаївської області, належна боржнику земельна ділянка площею в 2 га реалізована майже за 112 тис. грн. Коштів, отриманих від реалізації арештованого майна, було достатньо для погашення боргу по аліментам в повному обсязі, в тому числі штрафу, витрат виконавчого провадження та виконавчого збору.

Слід зауважити, що стягнутий виконавчий збір перераховується до Державного бюджету України. Відповідно до ст. 27 Закону України «Про виконавче провадження» за виконавчими документами про стягнення аліментів за наявності заборгованості зі сплати аліментів, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за 12 місяців, державний виконавець нараховує виконавчий збір із заборгованості зі сплати аліментів. Надалі державний виконавець зобов'язаний нараховувати виконавчий збір щомісяця у розмірі 10 % від розміру простроченого аліментного платежу. Постанова про стягнення виконавчого збору за виконавчими документами про стягнення аліментів виноситься державним виконавцем після погашення заборгованості зі сплати аліментів у повному обсязі або у разі повернення

виконавчого документа стягувачу чи закінчення виконавчого провадження на підставі розрахунку про його нарахування.

Враховуючи той факт, що при наявній заборгованості зі сплати аліментів додатково застосовуються штрафні санкції у розмірі 20%, 30% та 50% від суми боргу, та нараховується виконавчий збір, а також може бути звернено стягнення на майно боржника, аліментні платежі необхідно сплачувати своєчасно та в повному обсязі.